

Településfejlesztési füzetek

27.

Falumegújítás

Európa legjobbjai

Falumegújítás
Európa legjobbjai

Falumegújítás

Európa legjobbjai

A kiadvány az Európai Vidékfejlesztési és Falumegújítási Munkaközösség (Europäische ARGE Landentwicklung und Dorferneuerung) „Heimsuchungen”, „Wandel als Chance, Dorferneuerungspreis 2006”, valamint „Dorferneuerung International 2007. Juni” kiadványai egyes szövegrészleteinek és fotóinak felhasználásával készült.

Fordította:
villamforditas.hu

Lektorálta, szerkesztette:
Madaras Attila

ISBN 978-963-06-7126-2

A Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium, valamint a Tápió-vidékért Egyesület közös kiadványa.

Nyomdai előkészítés:
Pixelgraf Bt., Kecskemét

Nyomás:
Print 2000 Nyomda Kft., Kecskemét

A kiadvány a Patkós Stúdió gondozásában jelent meg 2009-ben környezetbarát újranyomtatással.

Előszó	7
Bevezetés	9
1. Dorfbeuern – Ausztria, Salzburg tartomány	11
2. Illschwang – Németország, Bajorország	18
3. Steinbach an der Steyr – Ausztria, Felső-Ausztria	25
4. Beckerich – Luxemburg	34
5. Obermarkersdorf – Ausztria, Alsó-Ausztria	41
6. Kirchlinteln – Németország, Alsó-Szászország	47
7. Nagy-Walser-völgy – Ausztria, Vorarlberg	54
8. Ummendorf – Németország, Szászország-Anhalt	60
9. Koudum – Hollandia	67
Melléklet	
Dorfbeuern	71
Steinbach an der Steyr	74
Kirchlinteln	77
Nagy-Walser-völgy	77
Ummendorf	80

ELŐSZÓ

Tisztelt Olvasó!

Egy év telt el a Településfejlesztési Füzetek 26. számának kiadása óta, és kezükben tarthatják újabb ingyenes szakmai kiadványunkat.

A téma, ahogy azt az előző füzetben ígértük, ismét a falumegújítás. Úgy gondolom, továbbra is aktuális, van még mit tanulni, tenni ezen a téren.

Talán nincs minden kedves olvasó birtokában korábbi kiadványunk, ezért újra elmondom, hogy 1988-ban alakult meg a bécsi székhelyű Európai Vidékfejlesztési és Falumegújítási Munkaközösség (Europäische ARGE Landentwicklung und Dorferneuerung), melynek hazánk alapítója volt. Célja a falvak, a falusi életmód, az ott évszázadok alatt felhalmozódott értékek megőrzése, és ha kell, meghaladása, hogy a falvak a mai kor kihívásaira megfelelő választ legyenek képesek adni, legyenek élők, önfenntartók, magas színvonalú életminőséget nyújtó települések. Az ARGE eszközei ehhez az iránymutatás, a sikeres tapasztalatok felkutatása és széles körű közkinccsé tétele.

Eszközeik közt kiemelkedő jelentőségű az Európai Falumegújítási Díj, amit 1990 óta két évente írnak ki, mindig különböző mottóval.

Jelen kiadványunk Európa falumegújító eminenseit, az Európai Falumegújítási Díj győzteseit mutatja be saját írásaik alapján (akik közt van polgármester, településtervező is). Ezekben településük kiinduló helyzetét ismertetik, a helyi társadalom szervezését, a tervezést, a megtett intézkedéseket és az elért eredményeket: hogyan csinálják ők, Európa legjobbjai.

Ahány falu, annyiféle adottság, annyiféle problémakezelés, annyiféle módszer, egyedi megoldás. Minden esetben visszaköszönnek azonban azonos elemek is. Ilyen az átfogó helyzetelemzés, a lakossági igények felmérése, a civil szervezetek fontossága, körültekintő, átfogó tervezés, a tradíciókhoz, köztük a meghatározó építészeti jegyekhez fordulás, a civil, a társadalmi, a gazdasági szervezetek, a lakosság folyamatos, visszacsatolásokat tartalmazó bevonása a tervezésbe, a döntési folyamatokba, a végrehajtásba.

Ha valaki csak eddig jut el a kiadványban, de ezeket jól megjegyzi, máris érdemes volt belelapoznia. Természetesen sokkal jobban jár az, aki figyelmesen átolvassa ezeket a kiváló falumegújító példákat, végiggondolja – másokat is bevonva –, hogy mit tud alkalmazni a saját falujában, megindítani vagy kiteljesíteni a falumegújítást.

Dr. Szaló Péter
NFGM
építésügyi és területfejlesztési
szakállamtitkár

BEVEZETÉS

Tisztelt Érdeklődő!

Nagy örömmre szolgál, hogy elkészült a tavaly újjáélelt Településfejlesztési Füzetek újabb száma, amihez hozzájárulhattam, és ami most nyilván a legjobb kezekbe került. Kiadványunk követi az előző füzettel kialakított formát, de annál kicsit még színesebb lett. Remélem, mindez nem fedi el az igazi tartalmat, a magas szakmai színvonalat, ami természetesen a kiadvány alapjául szolgáló írások szerzőit dicséri.

Európa falumegújító élharcosain végigtekintve feltűnik, hogy nagy a méretbeli szórás, az elért első helyek nem mutatnak összefüggést a településmérettel. Van közöttük 3500 fős mikrotérség és 650 fős falu egyaránt.

Ami különösen szembeötlő, hogy az Európai Falumegújítási Díj első helyezettjei között – egy kivétellel – nincs önmagában álló, független település! Mindegyik valamely településtársulás tagja vagy székhelye. (A kivétel épp az egyetlen volt szocialista országbeli település.) Az is kiolvasható az írásokból, hogy aközött sem mutatható ki korreláció, hogy a díjat nyert településen található-e a társulás székhelye. Nagyjából egyenlő számban akad példa erre is, arra is.

Jelentősen nehezítette a lektor-szerkesztő dolgát, hogy a települések jogállását leíró, magyarnak megfelelő terminológiák véletlenül sem fordulnak elő az anyagban, ráadásul országoként is különböznek. Az alapírásokban egyetlen helyen sem található az önkormányzat, a polgármesteri hivatal, vagy akár csak a helyhatóság kifejezések. Ebben igyekeztem – amennyire lehetett – valami egységes szóhasználatot kialakítani. Úgy kell tehát elképzelni, hogy a települések tagjai egy településtársulásnak, ahol egyetlen testület, hivatal működik. Amikor az anyag települést említ, az a településtársulás egészét és az önkormányzatot, amikor községet vagy falut említ, akkor a településtársulás valamely tagját jelenti. Az önkormányzat kifejezést – mivel az alapírásokban sem szerepel – csak olyan alkalommal használom, amikor egyébként értelmetlen lenne (pl. „a lakosság összefogott a településsel”).

Jó szórakozást és sok jó ötlet, átvehető szemlélet megtalálását kívánom.

Madaras Attila
elnök
Falumegújítási Szakértői Bizottság

*Európai Falumegújítási Díj 1990**Nemzetközi tapasztalatcsere¹*

Amikor Wilfried Haslauer, salzburgi tartományi vezető, 1985. május 24-én életre hívta a falumegújítási kezdeményezést az Altenmarktban szervezett első regionális konferencián, teljes mértékben a jelenlévő 250 politikus, tervező és szakhivatalnok szándéka szerint járt el, akik a területrendezésben, a településeképben megjelenő, de a társadalmat is érintő hibás fejlesztéseket állapítottak meg és hibáztattak. Ráadásul Salzburg tartományban egyre nagyobb volt a szakadék a szegény és gazdag, valamint a csökkenő és a robbanásszerűen növekvő lélekszámú települések között. Bajorországból érkeztek tapasztalatok, ahol akkor már tíz éve folyt olyan vidékfejlesztési gazdasági program, amelynek több milliárd német márkát kitevő költségvetése mindenekelőtt a mezőgazdaság támogatását szolgálta.

Salzburg tartománynak, figyelembe véve akkori helyzetét, más utat kellett választania. A pénzügyi adottságok ugyanis nem adtak lehetőséget az új nagy támogatási keretek létrehozására, emiatt saját erejükre kellett támaszkodniuk. Mindenekelőtt a tudatformálásra, az önálló kezdeményezésre, a jó tervezésre, nyitottságra és a polgárok részvételére kellett alapozniuk. Az 1985-ben Alsó-Ausztria tartomány kormányának helyettes elnökeként, majd 1992-től elnökeként ismertté vált Erwin Prölltől származó mondás szerint: „Muzsika nélkül nincs pénz sem”. Ez Salzburg tartományra is érvényes volt. A pilotprogramba bevonható önkormányzatok kiválasztásakor a következő szempontokat határozták meg: pénzügyi gyengeség, megfelelő településrendezés, népességgyarapodás, magánkezdeményezések, elkötelezett polgármester, fogékony községi testület és a polgárok részvétele.

¹Ezen a helyen minden fejezetnél az adott évi kiírás mottója jelenik meg.

1987-ben, a vidékfejlesztési akció hivatalos kezdésekor, Michaelbeuernben² Wilfried Haslauer a falvak és a városok megújítását olyan szellemi, kulturális, társadalmi és gazdasági kezdeményezésnek nevezte, amely az életminőség javulását eredményezi és minden vidéki polgárt arra ösztönöz, hogy újfajta tudatossággal alakítsa lakóhelyét. A tartományi vezető a polgármesterek fejében új támogatási lehetőségek reményét is felélesztette, ennek értelmében a falu- és a városmegújítás keretében csak a tudatformálást, a PR-tevékenységet és a jó tervezést kellene támogatni. Az irányelvekben a különböző meglévő támogatási eszközökre, mindenekelőtt az ún. községi kompenzációs alapokra hivatkoztak. A legnagyobb hangsúlyt a komplex és hálózatban létrehozott tervezésre fektették. A különböző szakmai szervezetek szakmai és pénzügyi támogatása nagyon pozitív fejlődéshez segítette az első modellként választott településeket.

Az eltelt 20 évben természetesen a falu- és városmegújításról alkotott felfogás, amelyet 2003-tól kezdve salzburgi községfejlesztésnek neveztek, fokozatosan megváltozott és megújult.

Ökoszociális út

Dorfbeuernben 20 éve a falumegújítás eszméje és az ökoszociális út jelenti az önkormányzati politika súlypontját. Az első csúcspontot az jelentette, amikor 1985-ben Salzburg szövetségi tartomány első modellközségének nevezték ki. A község különösen sokat fáradozott azon, hogy figyelembe vegye életterünk hálózatát és átfogó falumegújítási tervet fejlesztett ki. Ennek során, a sok projekt mellett, mindenekelőtt a falu szellemi megújítása, a polgárok részvétele és az információáramlás kapott nagy jelentőséget. Már a Michaelbeuernben, 1987-ben szervezett első vidékfejlesztési konferencián is érezhető volt a kiváló szakmai tanácsadás, a hozzáértő projektkezelés, valamint a pénzügyi támogatás hatásának jelentősége. A tervezésre és a PR-tevékenységekre nyújtott 162 000 euró összegű közvetlen pénzügyi segítséghez a legkülönbözőbb szakmai szervezetek csatlakoztak tanácsadási, segélyezési és támogatási tevékenységgel. Ki kell emelni a média részéről tapasztalt rendkívül nagy érdeklődést is, amely hatásos tudósításokban öltött testet. A korábban említett tevékenységeket tanulmányi utazások, szemináriumok és ülésezések egészítették ki. Mindennek eredményeképpen növekedett a saját élettér iránti érzékenység, tudatosság és érdeklődés, valamint az együttműködésre való hajlandóság és a saját kezdeményezés.

A példaértékű településrendezés a térségfejlesztési koncepcióval és a falumegújítási tervvel sok részről aratott elismerést és egyetértést. Az egyedi projektek is, mint például a beépíthető földterületek biztosítása, településkép-koncepciók, építészeti versenyek, a községközpont kialakítása, a bencés apátság revitalizálása, faluökológia, teleház, kézműipari kiállítás és mindenekelőtt a falu- és városmegújító iskola létrehozása, nagy érdeklődést váltott ki és dicséretben részesült.

² Dorfbeuernhez tartozó település. (A szerk.)

A legnagyobb megbecsülést kétségtelenül az jelentette Dorfbeuern számára, hogy 1990-ben a községnek ítelték az „1. Európai Falumegújítás Díj”-at. A kitüntetést nem a sikeresen megtett út igazolásának tekintettük, sokkal inkább motivációt jelentett nekem, mint polgármesternek, valamint az önkormányzati képviselő-testületnek és a polgároknak is, ugyanakkor megbízatást is adott. A díj nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy mind a mai napig kintartson a megújítási és fejlesztési folyamat, és a díjátadás óta eltelt években számtalan újabb projektet és rendezvényt szerveztünk, illetve bonyolítottunk le.

A több mint 20 éve tartó falumegújítási folyamat során Dorfbeuernben napjainkig az önkormányzat, az apátság és számos magánszemély összesen több mint 100 millió euró értékű befektetést indított el, ami lakosonként 71.000 eurót jelent. Ezzel természetesen jelentős gazdasági fellendülés is végbement.

Kiinduló helyzet

A mezőgazdasági termelésre berendezkedett, alacsony pénzbevételekkel rendelkező Dorfbeuern csak csekély adóbevételre számolhatott a kevés számú ipari és kereskedelmi üzemtől. Jelentősebb ipari termelés és turizmus egyáltalán nem volt a faluban. A mezőgazdaságban és az iparban végbement szerkezetváltás következtében csökkent az üzemek és a munkahelyek száma, ami azt eredményezte, hogy a település a munkaerő ingázása miatt alvóközséggé vált, a fokozódó elvándorlás miatt pedig stagnált a lakosság lélekszáma (1200 lakos).

1983-ban a michaelbeuerni bencés apátságban új apátot választottak. Rendkívül rövid idő alatt Nicolaus Wagner, bencés rendi apát elkészítette az igen rossz állapotban lévő apátság szanálási koncepcióját. A következő években következetesen megvalósította a gyakorlatban is az előre kidolgozott tervet, amelynek köszönhetően ez az építészeti remekmű új fényében ragyogott. Ezzel párhuzamosan az apátság mindinkább szellemi-kulturális impulzusadóvá fejlődött a község számára.

1984-ben újként választottak polgármesterré. Hála elődeim takarékos gazdálkodásának, adósságok nélkül vehettem át a községet. Kezdetől fogva azon fáradoztam, hogy intenzívebb részvételre buzdítsam a település lakóit. Hamarosan kialakult az a feltörekvő hozzáállás, amelynek eredményeként 1985-ben Dorfbeuernt tették a salzburgi falu- és városmegújítás első modellközségévé. A következőkben néhány példa alapján szeretném bemutatni a községben végbement fejlődést.

Településrendezés

Az átgondolt településrendezés megtakarítást eredményez a közmű- és az infrastruktúra-szolgáltatások terén, tehát az utak, a vízellátás, a csatornázás, a hulladékszállítás, az óvodások és az iskolások szállítása számára stb. Ezért mindig is nagy hangsúlyt fektettünk a településrendezésre. A polgárokkal közösen dolgoztunk ki egy magas

színvonalú, területi fejlesztési koncepciót, amely mind a mai napig „vezérfonalként” szolgál a község számára és célirányos fejlesztést tesz lehetővé. A „beépíthető földterületek biztosításának” segítségével, amelynek során három hektár beépíthető földterület és öt hektár nagyságú iparterület került kijelölésre, ami csökkentette a telekárakat, közművesítési költségeket takarítottunk meg, üzemek bővítését, letelepedését tettük lehetővé, valamint felélénkítettük a gazdasági életet. Mindeddig 13 új üzem és 100 új munkahely jött létre.

A településképi kialakítása

Az öt településképi koncepció, amely intézkedéseket tartalmazott a közlekedés és az energia területén, valamint a zöldterületek, a homlokzatok és a terek alakítása számára, összehangolt, ezáltal költségmegtakarítást eredményező áramellátást, telekommunikációt, vízellátást, közvilágítást és távhőszolgáltatást tett lehetővé. Több mint 300 építmény szanálására, felújítására, illetve megújítására került sor (ami 75%-a az összesen 400 építménynek). Ezeket épületkataszter-nyilvántartásba jegyezték építészeti és történelmi sajátosságaik feljegyzésével együtt.

A településátalakítási intézkedések jelentősen hozzájárultak az életminőség javításához, valamint ahhoz, hogy a vendéglátás és a kereskedelem az üdülő-, a konferencia-, a kiránduló- és a napi vendégek növekvő számát könnyelhesse el. Az intézkedések kapcsán a gazdaságot köz- és magánmegrendelések élénkítették fel. A különböző egyesületek és intézmények számára igényeiknek megfelelő helyiségeket és létesítményeket teremtettek. Egyedül az új községi központban 20 fontos igazgatási és közösségi intézmény kapott helyet: községháza, anyakönyvi hivatal, posta, tűzoltóság, építőanyag-udvar, közösségi terem, ifjúsági helyiség, könyvtár, hűtőház, zenekari próbaterem, zeneiskola, többcélú terem, bajtársi egyesület, lakás, tűzoltó-oktatóhelyiség, nyilvános WC, telefonfülkék, hirdetőablak és trafóállomás.

Képzés és kultúra

A képzés és a kultúra fejlesztése élénkíti a gazdaságot és munkahelyeket teremt – mindez megmutatkozott Dorfbeuernben is. Ugyanis a közcélú felsőtagozatos iskola, egy oktatóház, a falu- és a városmegújítási iskola és a teleház létesítése 42 munkahelyet teremtett és közvetett módon számos további munkahelyet biztosított.

Az ezen a területen megvalósult további kezdeményezések közül az alsó és a felső tagozatos iskola, az óvoda és a szülő-gyermek helyiségek bővítése, szanálása szintén említésre méltó. Ezáltal a legfontosabb oktatási létesítmények a legkorszerűbb állapotba kerültek. Jelentős minőségi előrehaladást jelentett, hogy a Salzburgi Szakképző Intézet és a Katolikus Szakképző Intézet a felnőttképzésre is kiterjesztette képzési kínálatát.

Az 1. Európai Falumegújítási Díj odaítélése a média, a politika, a szakemberek és sok polgár élénk érdeklődését váltotta ki egész Európában. A nagy konferenciáknak, mint amilyen az 1987-ben tartott az 1. Vidékfejlesztési konferencia volt, az 1992-ben szervezett Európai Faluműhelynek, tanulmányi utaknak és más továbbképzési rendezvényeknek köszönhetően 1985 óta kerekken százezer vendég fordult meg községünkben, illetve a bencés apátságban. Mindennek rendkívül pozitív hatása volt a vendéglátásra, az üzletekre és a szolgáltató vállalkozásokra.

Információ, részvétel, motiváció

A jó tájékoztatás, a jó tervezés és a polgárok részvétele költségmegtakarítást és a kudarcok elkerülését eredményezi. Ez egy olyan igazság, amely többszörösen is beigazolódott Dorfbeuernben. Például a közművezetékek egyidejű, illetve egyeztetett telepítésekor. A takarékos közigazgatás és az önálló kezdeményezések tehermentesítik a költségvetést, a saját felelősség és a polgárok részvétele pedig megakadályozza a presztízből megvalósítandó projekteket és csak a valódi igényeket engedik kielégíteni.

A község és a magánszemélyek pozitív példája utánzásra motivál, becsvágyat és büszkeséget ébreszt. Így az apátság (36,34 millió euró), a község (43,60 millió euró), valamint az egyesületek és a háztulajdonosok (29 millió euró) kezdeményezése érezhető fejlődést, pozitív hangulatot és sokszoros utánzási kedvet teremtett.

A teljesítmény és az elért eredmények elismerése mindig nagyon fontos. Sok mindenért kárpótol: a ráfordított időért, a befektetett energiáért és a pénzért. Nem utolsósorban az is nagyon jelentős elismerés, ha a dicséret a médiából érkezik. Ezért nélkülözhetetlen a céltudatos PR-tevékenység. A médiában megjelenő pozitív beszámolók és a „szájpropaganda” jelentős reklámhatást eredményez és pontosan a pénzügyileg gyenge községek számára megfizethetetlen. Vendégek ezreit vonzotta a községünkbe, a lakosság körében pedig új öntudatot ébresztett és pluszmotivációt adott.

Szociális gondolkodás és cselekvés

A közös cselekvés a gazdaság számára is barátságos légkört teremt és támogatja a kommunikációt. Az olyan tevékenységek, mint a kézműipari kiállítások, a falu- és egyesületi fesztiválok, a konferenciák, a képzési hetek gyakran partnerré változtatták a konkurenciát és növekedett a másik iránti megértés. A legjobb lépések egyike volt, hogy az egyesületek lemondtak vendéglátó helyiségeikről a falufogadó javára, amely nélkülözhetetlen a társasági élet és a kommunikáció számára.

A szomszédi segítség és a társadalmi munkában végzett szolgáltatások pótolhatatlan fontosságúak, ha a község polgárai kórházba kerülnek, baleset-, katasztrófa vagy egyéb súlyos sorscsapás éri őket.

Ott, ahol ezek a szolgáltatások már nem elegendőek, Dorfbeuern professzionális segítséget nyújt. A bencés apátság szerzetesei is rendkívül pozitív hatással vannak a társadalmi légkörre. Az egyesületek, az iskolák és a vállalkozások is folyamatosan bizonyítják társadalmi elkötelezettségüket fejlesztési segélyprojektekkel, az egykori Jugoszláviából érkezett menekültek vagy a bajba jutott emberek és családok pénzügyi támogatásával.

Víziók és innovációk

A mindennapi munka és a projektek gyakorlatba történő átültetése mellett újra és újra szükség volt arra is, hogy értékeléssel bátorítást és hajlandóságot ébresszünk az innovációk iránt, és pozitív jövőképet biztosítsunk a létesülő munkahelyek és munkakörök tekintetében. Ennek során különösen Nicolaus Wagner, bencés rendi apát, és szerzetestársai adtak példaértékű mintát.

Felismertük, hogy a környezetbe és az energiamegtakarításba fektetett beruházások nemcsak nyersanyagot és erőforrást takarítanak meg, hanem élénkítik a térség gazdasági életét és javítják az életminőséget is. Így a faaprító telep megépítésével és távhőhálózatra kapcsolásával, valamint a biogáztelep megépítésével az apátság értéket teremtett a régió számára, munkahelyeket hozott létre a mezőgazdaságban és tehermentesítette a környezetet az otthoni fűtés okozta kibocsátásoktól.

A jövő kihívását és a vidéki térség számára jelentős esélyt láttunk a telekommunikációban, amely kvalifikált munkahelyek térségbe hozatalát teszi lehetővé és a világhálóhoz való független hozzáférés lehetőségét teremti meg. Michaelbeuernben ezért 1990-ben létrehoztak egy teleházat, amely 13 évig működött és 5 személy részére biztosított magasan kvalifikált állandó alkalmazást, valamint további 6 személy részére megbízási szerződéses munkát. A teleház tevékenységének súlypontjai a következők voltak: képzések, szolgáltatások a falumegújítási iskola, cégek, hatóságok, magánszemélyek és projektek, például a „Michaelbeuern Élményfalu”, a „Falumegújítás megtanulásának útja” és az „Európai faluműhely 1992” számára.

A falu- és városmegújítási iskola 1986-ban történő megalapításával Michael-

beurenben a vidéki térség számára különösen értékes projektet fejlesztettek ki. Jelenleg Európában kerekén 30 falumegújítási iskola működik a salzburgi minta alapján. Ezekben az iskolákban mindenekelőtt motivációs technikát, tudatformálást, innovációt és együttműködést oktatnak. Sajnos az ország és a tartomány megtakarítási programjai következtében a dorfbeuerni falu- és városmegújítási iskolát áthelyezték Salzburg városába, amelynek következményeként megszűnt a michaelbeureni teleház-egyesület.

A mérleg

Az átfogó falumegújulás célkitűzései nem változtak az évek alatt: életterünk átfogó és fenntartható fejlődését kívánta eredményként elérni. Ezt azonban nem lehet felülről jövő intézkedésekkel elérni; a községekben élő emberek feladata, hogy önmaguk iránt felelősséggel, a tartomány és a szövetség támogatásával együttműködve próbáljanak a célokért dolgozni. Ha sikerül motiválni a polgárokat, nem fog elmaradni a siker, ami a mi példánkon is látszik.

Új tudatosság fejlődött ki az életminőséget illetően: a polgárok büszkéek községükre. A hétköznapi és az ünnepi kultúra változatlanul megmaradt. Egyesületek, képzés, kultúra, szociális ügyek, egészség, a polgárok részvétele és az önálló kezdeményezések – mind fontos értéket képviselnek. A lakosság fejlődését pozitívan lehetett befolyásolni. A mezőgazdaságban, az iparban és a szolgáltatásokban végbement szerkezetváltással sikeresen megbirkóztunk. A régi épületeket újból használjuk, munkahelyeket biztosítottunk, illetve teremtettünk. A községi kasszát 2004-ben a sok beruházás ellenére is adósságoktól mentesen tudtuk átadni a község új képviselő-testületének.

A község fáradozásai, a jövőt biztosító intézkedések, amelyek az oktatásba, az infrastruktúrába, az ellátásba, a belterületi földterületekbe és iparterületekbe, a hulladékártalmatlanításba, a sport- és szabadidős létesítményekbe, a közösségi közlekedésbe történt befektetésekben öltöttek testet, azonban nem voltak minden esetben hosszú távon sikeresek.

A község jelentős elkötelezettsége ellenére az Európa-szerte tapasztalható centralizációs irányzatok és a racionalizálás Dorfbeuernt sem hagyta érintetlenül. Ezek hatására parasztgazdaságok, üzletek szűntek meg, bezárt a posta, a teleház, a hentes és más ipari üzemek, szűkítették a tömegközlekedést és Salzburg városába helyezték át a falu- és városmegújító iskolát. Ennek ellenére Dorfbeuern községben sikerült 20 év alatt számos célt és ezzel az életminőség érezhető javulását elérni a falumegújító tevékenységgel.

Karl Paradeiser, Dorfbeuern község polgármestere 1984 és 2004 között.

(További adalékok a faluról és a jelenlegi polgármester véleménye a Mellékletben)

Európai Falumegújítási Díj 1992

Mellette lenni, mindent jelent³

Illschwang a felső-pfalzi Jura hegység erdőkben gazdag, rendkívül szép dombvidéken fekszik, 380–595 méter közötti tengerszint feletti magasságban, az európai fő vízválasztó vonal két oldalán. Illschwang településnek kb. 650 lakója van. Itt található az azonos nevű járás székhelye is. A határok újrendezése és a falumegújítás jó alapot teremtett a község további gazdasági fejlődése számára.

³ A mottó magyarra értelmesen nehezen fordítható, eredetileg „Dabei sein ist alles”-ként került megfogalmazásra, és nyilván arról szól, hogy a közös ügy mellett kell kiállni. (A szerk.)

Köszönhetően az 1992-ben elnyert Európai Falumegújítási Díjnak, Illschwang lényegesen vonzóbb lett az üdülni vágyók előtt és kedvelt idegenforgalmi településsé vált.

A kezdet: igények és az irányelv

Illschwangban már a falumegújítás kezdete előtt is folytattak vitákat a fejlesztési irányvonalról, amelyek során kirajzolódtak a település legfontosabb céljai: feltörekvő idegenforgalmi és kisellátó központ székhelyévé válni a körülvevő környék számára. Emellett szeretne volna betölteni egy vegyes vidéki lakóhely összes funkcióját, valamint meg akarta tartani a községben található háztáji mezőgazdasági üzemeket. Ennek érdekében Illschwang község már évekkel a falumegújító program előtt is sokat fáradozott infrastruktúrája színvonalának javításán. Ezen munkák keretében létesítették a meleg vizű strandot, az alsó tagozatos iskolát, csatornázták a falut, a település közepén polgármesteri hivatalt létesítettek és két építési területet hoztak létre, amelyeket mindenekelőtt a helyi igények kielégítésére szántak. 1994 óta három újabb lakóövezet került kialakításra.

Nem mondható, hogy súrlódásmentes vita folyt volna a falu fejlesztéséről, mert a különböző fejlesztési perspektívák és a település magjának fejlesztését érintő lehetséges célok konfliktusokat váltottak ki.

- Az egykori, építészeti műemlékként nyilvántartott falusi kovácsműhely – amely egyike volt a településen még megmaradt öt nyugat-felső-pfalzi favázas háznak – restaurálása és hasznosításának megváltoztatása polgármesteri hivatallá, a polgármester úttörő teljesítménye volt a történelmi településkép megmentése során. Ugyanakkor az épület megtartása ellentmondott minden olyan követelménynek, amelynek célja a Templom-hegy autóval való megközelítése volt.
- Illschwang település központjának, mint a Templom-hegy épületegyüttesnek a műemléképületek listájába való bejegyzése és az ezzel kapcsolatos fenntartási igény ellentmondásban volt azzal a közkívánsággal, hogy megszüntessék a település központjában lévő szűk helyeket és szélesebb utcákat hozzanak létre.
- A lakó- és ellátási funkciók javítása a maga modern térkialakítási igényével veszélyt jelentett. A település háztáji mezőgazdasági üzemei már nem jelentettek a falu számára fenntartásra és védelemre érdemes „többletértéket”.
- Az ilyen falufejlesztéssel kapcsolatos területi igények a falusi élet, a szabadidős, a pihenő- és az ellátófunkciók számára, látszólag ellentétben álltak a település központjában lévő, ökológiailag és történelmileg értékes szabad területek fenntartásával.

A polgárok kezdetben meglehetősen visszafogottan vettek részt a tájékoztató rendezvényeken, de az egyértelműen kijelenthető, hogy az első pillanattól kezdve volt érdeklődés. Különösen sikereseknek bizonyultak az ezt követő házról házra járások, amelyek során közvélemény-kutatást végeztek arról, hogy milyen elképzeléseik és igényeik vannak a falu megújításával kapcsolatban. A falufejlesztésről és a tervezési

módszerekről nem alakult ki átfogó vita Illschwangban, ugyanis az érdeklődés kizárólag a konkrét „kívánságcédulákra” és azok megvalósítására irányult. A komplex állapotfelmérés, a lakosság alapos tájékoztatása és részvétele a tervezés folyamatában azonban jelentős segítséget nyújtottak abban, hogy felerősítse a falu elkötelezettségét egy átfogó fejlesztési szemlélet iránt.

Állapotfelmérés – miért?

Akkoriban, azaz 1983-ban és 1984-ben, a lakosság részvételéről szóló módszerek kifejlesztésének úttörő korszakában Illschwangban térképek, fotók, tervek és rajzok bemutatásával sikerrel szélesítették a lakosok tájékozottsági és ismereti szintjét, amely a közös gondolkodásban és a tervezési folyamatba való bevonásukban alapvető jelentőséggel bírt. Különleges érdeklődést tanúsítottak ennek során a régi fényképek és építési tervek iránt. Ebből szinte magától fejlődött ki az a kérdésfeltevés, hogy mit tegyünk a régi falu építményeivel és hogyan lehetne a történelmi településmagot a mai korba illeszteni.

Az Illschwangban elvégzett állapotfelmérés megmutatta, hogy az építmények iránt szeretet volt jelen a lakosokban, a faluról folytatott átfogó vita során megismerték településüket és pozitív vélemény alakult ki településük meglévő értékei és jellegzetességei iránt.

A falu: műemlék, de nem múzeum!

„Senki nem akar Illschwangból múzeumot csinálni” – így próbálták mérsékelni a helybéli lakosok aggodalmait, amelyek a Templom-hegy épületegyüttes műemléki kezelése miatt merült fel. Mindazonáltal a községi tanács is fellebbezett a faluközpontnak a műemlékek listájába épületegyüttesként való – annak idején egyedülálló – felvétele ellen. A valóságban nem lehetett figyelmen kívül hagyni a faluban kialakult súlyos, az épületek hasznosítása miatt kialakuló konfliktusokat: az utak túl szűkek voltak, a mezőgazdaság felhagyással fenyegetett, a falukép helyenként súlyosan sérült. Szinte alig volt már olyan hely, amely kifejezte volna Illschwang identitását. Az összefüggő aszfaltfelületek elmosták a térjellegzet, a falusi zöld sávokat a '60-as évek pormentes burkolataival szinte teljes egészében megszüntették, a környezet nem jelentett már semmiféle ösztönzést az itt lakók számára, hogy közös élményeket tapasztaljanak meg és egymással beszélgessenek. A falu élhetőségével, a munkával, a szolgáltatásokkal és a kommunikációval kapcsolatban felmerült modern igények ellentétben álltak a hagyományos térbeli építészeti struktúrákkal, ami a falu megújítás szempontjából nézve az egyik legfontosabb problémának bizonyult.

További fontos problémát jelentett az a kérdés is, hogy valójában mennyire becsülik a falu lakói a hagyományos szerkezetű faluképet, az épületeket, az utakat, az utcákat, a köztereket és a természetes, részben történelmi és ökológiai szempontból is

értékes szabad tereket. Felmerült a kérdés, hogy egyáltalán meg akarják-e tartani a „történelmi” jelleget és vissza akarják-e nyerni a régi, jellegzetesnek mondott faluképet? Milyen módon lehet a lakhatás és a közlekedés korszerű igényeit figyelembe venni anélkül, hogy ne hozzunk létre historizáló „kirakatfalut”, amelyben a funkciók a külsőségek áldozatául esnek, és amely csupán üres formákat mutat, igazán élő tartalom nélkül.

A tervezők és Illschwang lakói párbeszédük során először a falufejlesztés lehetséges céljaival foglalkoztak, főleg a falu kialakítandó képével és azzal a kérdéssel, hogy hogyan szeretnék a faluban élni. A módszertani értelmezés céljából a felmerülő igényeket több céltáblázatba rendezték. Ennek során a falu településfejlődési céljai mellett a falusi élet és munka eddig látens szociokulturális és társadalmi-gazdasági aspektusai kerültek felszínre. Mindenekelőtt olyan célterületek nyertek egyre nagyobb jelentőséget, mint a kézműipar, az iparosmesterségek, a közösségi és a magán-szolgáltatások, valamint a házi gondozás és a falusi közösségi élet. A közös gondolkodás egyik eredményeként a résztvevők hamarosan azon fáradoztak, hogy a falu történelmi értékeit kiemelendő, megmaradjon az úgynevezett komlócsűr, mint leendő helytörténeti múzeum, és egy kis komlókert is épüljön oszlopos-rudas kialakítással korabeli stílusban, emlékeztetőül egy letűnt kor paraszti kultúrájára.

Az átfogó megoldás

Bajorország politikai szándéka egy olyan átfogó falumegújítás, amely kiterjed a vidéki élet- és munkafeltételek integrált javítására. A falumegújítás tehát teljes körű állapotjavulást tartalmaz, amely az itteni élet minden területét felöleli, köztük a gazdaság-, a település-, a társadalmi, az infrastrukturális és az agrárszerkezet területein hozott intézkedéseket. Mivel a falumegújítás átfogó, agrártermelést érintő tervezéssel is jár, ezért újra kell szabályozni a településhez tartozó földterületek tekintetében a területfelhasználást is.

Egyedi példákon mutatkozott a komplex kezdeményezések gyakorlati megvalósulása. A kiinduló kérdés az volt, hogyan lehetne Illschwangban a sürgetően fontos közlekedésfejlesztést összeegyeztetni az értékes épületállománnyal, a bájos, szűk utcákkal és a falu még középkori alaprajzával, illetve hogyan lehet az érdekeltek igényeit, azaz a szűkös közlekedési keresztmetszetek megszüntetését teljesíteni anélkül, hogy jelentős építészeti sebek keletkeznének, egy minden álláspont számára megfelelő közlekedési koncepciót kifejleszteni és megvalósítani. Mára a település központja csak a célforgalom számára elérhető, mert a település külső részeinek eléréséhez a település központját tehermentesítő utcákat hoztak létre, miközben a település belsejében lévő utcák meghatározott részeit javították, de csak szükséges mértékű átépítést alkalmaztak. A gyalogos járda, amely a településen áthaladó körút magassága felett fekszik, lépcsőmentes, különösen alacsony bejárati rámpákkal épített, rendkívül kedvelt sétálóúttá, úgynevezett panorámaúttá fejlődött, amely

ugyanakkor a szembenálló és szűk helyeket létrehozó esperesi kastély érintetlenségét megtartja.

A középkor óta létező Tehén-hegyi közlegelő és az egykori esperesi kert átalakításával – amelyet kukoricaföldből újra az eredeti gyümölcsöskertté változtattak – a település két, ökológiailag és történelmileg is jelentős zöldfelületet biztosított, illetve hozott létre ismét. A falumegújítás szektorszerű célkitűzéseinek kialakításakor ugyanis a falutörténet és a faluökológia célterületei, a két zöldterület miatt prioritást kaptak a településfejlesztéssel és a közlekedéssel szemben. Már régóta nem szempont senki számára, hogy utakkal torzítsák el vagy vágják ketté a települést.

Magánépítkezések és építési tanácsadás

A falumegújítás nemcsak a közterületeket kezelte, hanem a magáningatlanokon is javulást kívánt elérni. Az erre a célra létrehozott építési tanácsadó szervezet a lakosokkal folytatott közvetlen beszélgetések alapján javaslatokat dolgoz ki a homlokzatok megújításáról, az átépítésekről és a restaurálási intézkedésekről. Ezenkívül magánudvaroknak, kerteknek, kerítéseknek a falu képével harmonizáló felújítására is tettek javaslatokat. Éppúgy, ahogy a falumegújítási tervvel is tették, itt sem erőltettek senkire sem kész megoldásokat vagy kialakítási előírásokat, hanem mindenki testre szabott tanácsot kapott és közösen kerestek megfelelő megoldást.

A tanácsadás célja az volt, hogy visszanyerjék az Illschwang lakóépületeire jellemző egyedi vonásokat, amelyek a nyugat-felső-pfalzi térség házépítészetét képviselik. A tetőforma, az épülettörzsek, a vakolatok csíkozása, a homlokzatok színének kialakítása és az egyéb építészeti jegyek, ahogyan ezeket az állapotfelméréskor megállapították és bemutatták, olyan harmonikus összképet teremtett, amelyben az egyedi sokféleség is megjelenik. A település lakói a modern anyagok és építészeti módszerek ellenére is elismeréssel vették figyelembe a helyi kézműves és építészeti hagyományokat.

A kis oktatóépítmény a busz- és információs házikó a falutéren, rajta a községi tábla, amelyre egy helyi ács valódi gerendatetőt készített, horogfákkal és kézzel faragott gerendákkal.

Az építészeti tanácsadás nagyobb feladatai voltak: a 70-es évek elején létesített vendéglátó-épületszárny átépítése a műemlékvédelem alatt álló vendégfogadóhoz csatlakoztatva a Templom-hegyen, az üresen álló esperesi csűr restaurálása, hasznosításának megváltoztatása, a régi lelkészi csűr és az evangélikus-luteránus lelkészi hivatal szerkezeti restaurálása, amelynek eredményeképpen a korábbi szénapajtából egyházi ifjúsági központtá vált.

A siker ellenőrzése és mérleg

A településrendezés során ésszerűsített háztáji gazdaságok, mindenekelőtt a hátsó megközelítési lehetőségeknek köszönhetően, nem jelentettek hátrányos szempontot

a település tervezésében és faluökológiai vonatkozásában. A mezőgazdasági birtokokon végzett rengeteg átépítés, fejlesztés és esztétikai megújítás kimondottan jól sikerült.

A helyi kézművesüzemek, amelyeket a fejlesztési terv kidolgozásakor hangsúlyozottan vettek figyelembe, megrendeléseik növekedését tapasztalhatták. Számos esetben az üzemerületeket a korábbinál is előnyösebben alakították ki a településrendezés során. A növekvő turizmus közvetlenül és közvetve is új jövedelmeket eredményezett, így például a helyi kézműipar kínálatának növelését ösztönözte. Végezetül a területfelhasználási tervben, megfelelő szaktanácsadás és javaslatok alapján, Illschwang központján kívül, exponált helyen egy kis iparterület jött létre anélkül, hogy hátrányosan érintette volna a település képét.

A falumegújítás során összesen 18 magánház felújítására került sor, amelyet szakmai tanácsadás kísért. Sok illschwangi lakó azonban nemcsak külső felújítást végzett, hanem számos alkalommal új belső kialakítás is történt. A közösségi építési intézkedésekkel és a zöldrendelethez kapcsolódó intézkedésekkel a lakókörnyezet fontos hangsúlyt kapott a falubeli lakás- és életminőség javításának érdekében, amely mellett nem törpül el az a mellékhatás sem, hogy a falu szebb és kedvezőbb kialakítású lett. Öröndetes megfigyelés, hogy a faluval és az ahhoz tartozó javult életminőségével sokkal jobban azonosulnak a lakók, mint korábban: az illschwangiak újból szeretnek a település központjában élni.

A katolikus plébánia udvara (Esperes-kastély) és a támfal közötti körút veszélyes részeit egy, a támfal fölött futó járda építésével lehetett lényegesen enyhíteni. Ezzel együtt újjáépítették és jól járhatóvá tették a templomhoz vezető lépcsőfeljárót is. A támfal terméskő burkolatát futónövények teszik természetesebbé. A közlekedési hálózat korábban említett átalakítása minden helyi gazdaság számára jó közlekedési lehetőséget teremtett, és lehetővé tette az átmenő forgalom központból való kivezetését. A település központját mentesítő utakat nagyon jól fogadták.

A falun áthaladó út mentén található tér új macskakő burkolatot kapott, amely nagyon jól harmonizál a műemlékvédelem alatt álló épületegyüttes látványával. Kialakították az ún. „Halottak terét” is a felújított kereszttel – amely arra az időre emlékeztet, amikor a plébános innen áldotta meg az elhunytakat – és a templomteret. Az óvoda és az új alsótagozatos iskola előtti tér új arculatot kapott, miközben a falu külterületén lévő utak és parkolóhelyek is a vidékhez illő külsőt vehettek fel. A tűzoltószertár és az építőanyag-kereskedés alatt kialakítottak egy díszteret is, amely egyúttal kirándulóparkként is funkcionál. További parkok létesítését tervezik az iskolai sportpálya melletti részen.

A komlócsűr rendbehozatalával, amelyben a régi idők mezőgazdasági felszereléseit állították ki, és a „komlókert” létesítésével az agrártörténelem olyan fontos részének állítottak emléket, amelyről már csak kevés szemtanú tudna beszámolni. A létesítmény fenntartását a helyi gyümölcs- és kertészeti egyesületek vették át. Az éves komlószedés és a hozzá kapcsolódó komlóünnep, amelyen illschwangi komlóból főzött sört adnak a söntésben, máris hagyománnyá vált.

Az evangélikus lelkészlakot, amely Illschwang műemléki védelmet élvező épület-együtteséhez tartozik, valamint a katolikus plébániát a falumegújítás keretén belül renoválták és gyülekezeti helyekké építették át. Mindkét épületben kialakítottak egy-egy lelkészi termet, amelyeket felekezeti és ökumenikus rendezvények egyaránt használnak. A katolikus plébániába ezzel együtt egy hétköznapi használatos kápolnát is építettek. Időközben megvalósult a temető kiépítése is, amelyre a falumegújítás keretén belül jelöltek ki területet.

A plébániát és a lelkészi hivatalt érintő építkezések minden bizonnyal nagy jelentőségűek úgy a falu, mint az egyházközségek életében. Azonban a nem felekezeti falusi egyesületek élete is sokat változott a remekül megépített díszterrel és a faluban kialakított többi térrel. Azáltal, hogy sok látogató érdeklődik Illschwang megújulása iránt és nagyobb a település ismertsége, jelentősen javult az itt lakók önértékelése is.

Az elmaradott falu imázsa már a múlté. A helyiek érzik, hogy lakóhelyük újból csatlakozott a modern világhoz és igyekszik kihasználni a mai kor lehetőségeit.

Javult a szabadidős tevékenységek kínálata, főleg a sétálás, a kirándulás és a sport területén. Ezért az Illschwangi Sportegyesület, amely létszámát tekintve a község legnagyobb egyesülete, újabb sportpálya létesítéséhez kapott területet. Az egyesület tagjai saját kezdeményezés keretében alakítottak ki helyet a sporttevékenységnek, amely egyúttal idilli szabadidőközpontként is funkcionál. A falu terei most ismét találkozási pontokká és a kommunikáció színtereivé lettek, akár csak az új sétányok a faluban és a falu körül. A 2005-ben átadott nordic walking parkkal bővítették a lehetőségeket, amely teljessé teszi Illschwangban a szabadidős tevékenységek kínálatát. A közösségi létesítmények sokrétű találkozási lehetőségeket biztosítanak minden itt lakó és újonnan beköltöző számára. A területi, építési és történelmi identitást a falu lakói ismét tudatosan élik meg.

Összefoglaló

A falumegújítás arra bátorította az illschwangi embereket, hogy a jövőben is elkötelezzék magukat környezetük, faluközösségük és az otthonuk érdekében arra, hogy saját maguk is járuljanak hozzá az otthonukat jelentő tágabb környezet megtartásához, kialakításához.

Illschwang remek példa arra, hogyan tudja visszaadni a falumegújítás egy már szinte arculat nélküli és ezzel történelem nélkülivé vált falunak – az érintettek közös

akarata és az együttes cselekvés révén – ismét arculatát és történelmét, miközben új öntudat alakul ki, ellentétben a városi településekkel.

Részletek Gabriele von Grunelius, falumegújító tervező cikkéből, Aktualizálta Siegfried Holler, az Illschwangi Községi Hivatal munkatársa.

Európai Falumegújítási Díj 1994

Magánkezdeményezés győzelmet ér

Steinbach an der Steyr Felső-Ausztria, Eisenwurzen régiójában fekszik. Ebben a körzetben a vasfeldolgozás évszázadok óta gazdasági erőt és jólétet eredményezett. A település⁴ négy társközségből⁴ áll, összesen 2059 lakossal. A község⁴ azonban rendelkezik egy kompakt maggal, amelyet a templom és a történelmi polgári házak alkotnak, mint jól körülhatárolható központot.

⁴Magyarázat a Bevezetésben. (A szerk.)

A válságtól az esélyig

A sikeres steinbachi út kezdetén, mint oly gyakran, egy súlyos válság állt. Miután 1967-ben a helyileg legnagyobb üzem, egy kés- és evőeszközgyártó cég csődbe ment, egy csapásra 200 fő veszítette el munkahelyét. Egy közel 20 éves lejtmenet vezetett oda, hogy az iparosok, az üzletek és a vendéglátóegységek feladták a harcot. A jövőre irányuló kilátások hiánya az identitás gyengüléséhez és a rezignáció hangulatának eluralkodásához vezetett.

1986-ban képviselők egy kis csoportja újfajta politikai elképzeléssel állt elő: „Nyilvánvalóvá vált számunkra, hogy külső segítségre nem számíthatunk. Vagy kezünkbe vesszük az irányítást, vagy úgy fog eltelni a következő 20 esztendő, hogy semmi új nem történik”. (Steinbach község irányelvéből)

Új politikai kultúrára vonatkozó megállapodás

A kiindulási pont a községtanács frakcióinak új politikai kultúráról szóló megállapodása volt:

- A sikerekben mindenki osztozhasson.
- Támogatják az egymással szemben képviselt figyelmes és toleráns hangnemet.
- A különböző információk egyidejűleg mindenki számára elérhetőek lesznek.
- Valamennyi érintett a tőle telhető legtöbbet megteszi a célok elérése érdekében.
- Az ötletek szabadalmi védelméről gondoskodnak.
- A politikai erők sokszínűségét, illetőleg különbözőségét valamennyien tiszteletben tartják és biztosítják. (Steinbach község irányelvéből)

A község elemzése

A község erősségeit és gyengéit feltérképezték, így annak helyzetéről objektív kép keletkezett. Néhány ezt mintázó példa:

Egy településképzé-dokumentáció szisztematikusan felmérte Steinbach község építészeti kulturális javait. Már a fent hivatkozott dokumentáció kimunkálása során is, de különösen előadások és kiállítások alkalmával számos steinbachi lakost sikerült megnyerni a lokális építészeti kultúra iránti érdeklődés megnyilvánulására – annak részletei vonatkozásában is –, akik a későbbiekben kellő aktivitást is mutattak a témával kapcsolatban.

Ezen fáradozások látható jelei a központban és a külterületeken a község és magánszemélyek által megvalósított nagyszámú épületfelújítási munkálatok (pl. stukkós és famennyezetek, szgrafittós⁵ homlokzatok), valamint kisebb emlékművek (kápolnák és útmenti fészületek) felújítási munkálatai voltak.

⁵ Az egymásra hordott, különböző színű vakolatrétegek visszakaparásán, -karcolásán alapuló freskószerű ábrázolás. (A szerk.)

A Hochgasse házainak építészeti és használati állapotának felmérésénél az ottani lakosoknak tettek fel kérdéseket, a homlokzatokat lefényképezték, továbbá az alaprajzokat építészeti elemzésnek vetették alá. Úgy a megkérdezéseknél, mint a homlokzatok és az alaprajzok feltérképezésénél maguk a község lakói vettek részt. Az eredmények kiértékelése egyértelműen rámutatott a cselekvés szükségességére, és felhajtóerőt kölcsönzött a Hochgasse házainak, homlokzatainak, utcáinak és lépcsőzeteinek újjáélesztési munkálataihoz. Egy 1987-es almakiállítás előkészületei során a község területén több mint 120 különféle almafajtát fedeztek fel, amit természetesen értéként lehetett elkönyvelni. Ezt követően kézenfekvő volt a törekvés, hogy a régi gyümölcsfajták és az átfogó, a vidékre jellemző gyümölcsfaállomány sokszínűségét újfajta gazdasági hasznosítás segítségével fenntarthatóvá tegyék, biztosítsák. A fenti elemzéseken és kutatásokon alapuló munkálatok a később megvalósított „steinbachi aszalt gyümölcs” és a „steinbachi natúrlevek” projektek alapját képezték.

A községelemzés elérte, hogy

- a különleges adottságok napfényre kerüljenek,
- a saját élettér értéke újra felfedeztessék,
- felismerésre kerülhessenek a fejlődési potenciálok,
- az önazonosság és az önbizalom erősödjék és
- hogy a község gyengéivel szembeállíthatóak legyenek annak erősségei is.

Az irányelv

Az irányelv megfogalmazása fontos alapját képezi a község hosszú távú fejlesztési terveinek, valamint segít a fejlődés irányába mutató erősségek és gyengeségek ábrázolásában, és egyben felismerhetővé teszi az egyediséget, a jövő útját és a mögötte rejlő alapelveket. Az élni érdemes jövő ezen látomását a polgárokkal együtt sikerült kidolgozni. Az irányelv kialakítása közel egy évet vett igénybe.

Steinbach község irányelvének kivonata:

- Az irányelvnek alkalmasnak kell lennie arra, hogy az helységünk polgárainak, a szomszédos községek és a régió lakóinak, valamint a körzet és a tartomány politikusainak és köztisztviselőinek, különös tekintettel azonban mindazoknak, akik először kerülnek velünk kapcsolatba, községünk „szellemiségét” közvetítse.
- Az irányelvnek elsődlegesen a község felelős vezetői számára kell felmutatnia a közös politikai munka kereteit és annak irányvonalait, és egyfajta helyi menetrendként kell funkcionálnia nagyra törő fejlesztési terveinkhez.
- Az irányelvnek hitelesen kell közvetítenie a polgárok, partnerek és közintézmények felé, hogy egy olyan község, mely ilyen kimagasló erőfeszítéssel vetette alá magát megjelenített irányelvének, tudja, hogy mit szeretne és azt is, miként tudja megvalósítani célkitűzéseit.

Az irányelv első ízben 1987-ben került kidolgozásra, és azt valamennyi frakció egyhangúan el is fogadta. A községi tanácsi választásokat követően egy aktualizációs folyamat zajlott le. Valamennyi községi tanácsos és szakbizottsági tag felelősködött az irányelv lehető leghatékonyabb megvalósítására és annak betartására. A még mindig aktuális irányelv (3. sz. kiadás) jelenleg átdolgozás alatt áll, és – hasonlóan a korábbi kiadásokhoz – a község valamennyi háztartásának, a körzeti és tartományi hivataloknak és hatóságoknak, valamint a szomszédos községeknek megküldésre kerül.

Akcióprogram

Ahhoz, hogy a „van” állapotból a „kellene” állapotig eljuthassunk, a községnek cselekvési iránymutatásra, egy akciótervre van szüksége, melyet fejlesztési koncepciónak is nevezhetünk, ami arra hivatott, hogy az irányelv vízióit konkrét projektekbe és intézkedésekbe fordítsa át. Már az elemzés időszaka során útjukra keltek az első projektek, amelyeket csekély anyagi ráfordítás mellett, rövid távon realizálni lehetett, így megemlítendő pl. a „steinbachi advent”, mely időközben hatalmas eredményeket könyvelhetett el.

A folyamatot végigkísérte egy külső moderátor. A különböző tematikák megtárgyalására munkacsoportok alakultak, melyek a célokat és intézkedéseket határozták meg, továbbá megfogalmazták a megvalósítható projektötleteket. Rögzítésre kerültek a kompetenciaterületek, szükség esetén szakértőket is bevontak a döntési folyamatokba. Egyéves munkafolyamatot követően a községi tanács 1989-ben megszavazta az első számú akcióprogramot. Az irányelv és az akcióprogram megvalósítását az irányítócsoporthoz koordinálja. A megvalósítás aktuális eredményeit évente egy alkalommal egy szakmai tanácskozás keretén belül vizsgálják felül.

Településfejlesztés

A rendkívül fontos településfejlesztés területén a fejlesztési koncepció irányultsága a következők szerint alakult:

- A keleti mag meglévő épületállományának revitalizációja.
- Építési övezetek visszaalakítása zöldterületté a külső területeken.
- A későbbi településfejlesztés összpontosítása a központ közeli területekre.

A településtervezővel együttműködve, már a fejlesztési koncepcióban kijelölésre kerültek azon területek, melyek szóba jöhetnek a későbbi helyi bővítéseknél. A tulajdonosokkal folytatott tárgyalásokat követően, a község két nagyobb földterületet helyben átlagos építési övezeti áron felvásárolt, és azokat összesen 36 parcellára osztotta fel. Ezeket később elsősorban helyi építési pályázóknak (fiatal családok) értékesítették tovább. A vásárláshoz két, esetenként négy éven belüli építkezésmegkezdési kötelezettség társult, hogy megelőzhető legyen az építkezési területet érintő

spekuláció. Az építési terület optimális kialakítása érdekében az építkezésre vállalkozók részére a község ingyenes építési tanácsadást biztosított, a településtervező személyében.

A községi tanács kötelezettséget vállalt arra, hogy az értékesítés évente maximum négy parcellát ölel fel, amihez a történelmi központ területén legalább egy veszélyeztetett ház felújítása kell, hogy kötődjön.

A betelepülés széttöredezésének elkerülése érdekében, az újrafelosztás a központ közelében önmagában nem volt elégséges. Fontos kiegészítő intézkedés volt még valamennyi központtól távoli, építkezési területként funkcionáló földterület következetes visszanyerése, összességében 55 000 m² összterület nagyságban. Erre a tulajdosokkal folytatott részletes egyeztetéseket követően került sor.

Fenti intézkedések összehangolásának eredményeként az alábbi eredményeket sikerült elérni:

- Életminőség-javulás a helyi rendezési tervezésben a maghoz közeli település-szerkezetekre való koncentráció bevezetésével.
- A már meglévő ellátórendszer erősödése a betelepülők általi új ügyfélpotenciál által.
- Óvoda és általános iskola biztosítása a fiatal családok betelepülésének köszönhetően.
- A község számára csökkentek az infrastruktúrával kapcsolatos kiadások.

A projektek

Steinbach községben 1986 óta közel 60 projekt valósult meg komplex falumegújítás és egy fenntartható fejlesztés által. Az új politikai kultúrának és az irányelv közös kidolgozásának köszönhetően, a községben újra a motiváció és a kreativitás jellemezte leginkább a hangulatot. Számptalan projekt ennek köszönheti megszületését. Ezek sokszínűsége gazdag lehetőségeket kínál az együttműködésre, és biztosítja, hogy „mindenki számára kínáljanak a programok valamit”. Az eltelt évek során a polgárok mintegy 40%-a önkéntes alapon képviselteti magát a különféle projekteken és akciókban.

A komplex falumegújítás és a fenntartható fejlesztés mindig a községet, mint egészet érinti. A társadalmi egymásrataltság, a közös munka és gazdálkodás, valamint a kulturális örökség és a természetes környezet megóvása, belső egységet alkotnak. Az együttműködésekhez és partnerkapcsolatokhoz vezető út társadalmi innováción, az értékeket kölcsönösen megbecsülő magatartáson keresztül valósulhat csak meg, mely során olyan célkitűzések fogalmazódnak meg, melyeket csak közös erővel lehet megvalósítani. Steinbach an der Steyrben az önkormányzat ebben fontos szerepet tölt be:

- a közös beszélgetések motorja és moderálója;
- motiválja a projektgazdákat és az alkotni vágyó fiatal vállalkozókat;
- valamennyi közreműködő számára megbízható, együttműködő partner.

Regionális együttműködési projektek

Tartományi kiállítás 1998: A kalapácsok tartománya – Eisenwurzen a haza

A regionális identitás erősítése érdekében, hogy a lakosok magánkezdeményezéseit bátorítsák, a történelmi gyökerekhez való visszatérésből formálják meg jövőjüket, 1998-ban megrendezésre került a felső-ausztriai tartományi kiállítás, mely fontos lépést jelentett a fenntartható területfejlesztés útján. A tartományi kiállítás decentralizáltan, Pyhrn-Eisenwurzen régió 24 községében került megrendezésre, melyek döntően a felső-ausztriai Enns, Steyr és Krems völgyét ölelték fel. 740 000 látogatójával, valamint a régió számos lakosának bevonásával ez a tartományi kiállítás a régió hatalmas eseményévé vált. Steinbach ezen gyümölcsöző kooperáció motorja és egyben sikeres résztvevője is volt.

Ökumenikus kezdeményezés 98+ – Életet nyerni

A katolikus és az evangélikus egyház is meghívást kapott, hogy a tartományi kiállítás társszervezőjeként együttműködjön annak megvalósításában. Azon szándéktól vezérelve, hogy a régió lakosai közelebb kerüljenek egymáshoz, a két vallás lelkes keresztényei létrehozták az „Ökumenikus kezdeményezés 98+” egyesületet. Az egyesület megszületését egy fájdalmas felismerés ösztökölte: Minél többször kíséreljük meg szűkebb hazánkat csupán külső értelemben létrehozni, annál inkább összeromboljuk és megrontjuk azt, amit végeredményben meg szeretnénk találni. Ezért aztán a mai világban ugyan otthonosan mozgunk, de gyakran mégsem vagyunk valóban otthon.

Az Ökumenikus kezdeményezés 98+ által Steyr-Kirchdorf térségben rátaláltunk arra a rendkívüli útra, melyen járva sikeresen és teljes erővel küzdhetünk a belső széttagoztság és elkeseredés, a melegség és védettség nélküli mély elveszettségérzés ellen, aminek eredményeként ösztönző erő generálódik, hogy az emberek a térségen belül újra egymásra találjanak. A fenti kezdeményezés első eredménye az „Életet nyerni” c. könyv lett, melyben a térség 25 különböző korú és élethelyzetű lakója osztotta meg tapasztalatait a számukra legfontosabb életértékekről.

„Közös együttlét”⁶

A fent említett ökumenikus kezdeményezés másik súlypontjának mottója: hívjuk össze a régió lakosait egy közös beszélgetésre. Az ötlet „Közös együttlét” néven valósult meg, mely arra a régi népi bölcsességre épült, miszerint a közös beszélgetések az embereket egymáshoz közel hozhatják. Az ún. invitálók szétosztották az „Életet

⁶ Az eredeti elnevezés „Z’samm’sitz’n”-ként hangzik, ami erősen népies formulában „együtt ülni”-t jelent. Ezt megváltoztattam, mert ez nálunk inkább börtönre utal... (A szerk.)

nyerni” kiadványt azok közt, akiket meg akartak hívni a „közös együttlétekre”. Ennek keretén belül 30 helyszínen, mintegy 1800 „közös együttléten” körülbelül 10 000 ember cserélt eszmét az életről, melynek részeként saját élethelyzetükről is gyakran beszámoltak.

Az ökumenikus kezdeményezés 98+ keretén belüli projektek figyelemre méltó eredményekhez vezettek:

- Sikerült igen személyes formában elérni az értékközvetítést.
- Sok esetben újjáéledtek és elmélyültek a szomszédkapcsolatok.
- Az emberek közelebb kerültek egymáshoz, helyi identitástudatuk erősödött.
- A polgárok saját kezdeményezőkézsége, önálló jövőformáló elkötelezettsége érezhetően fejlődött.
- A katolikus és evangélikus keresztények sikeres együttműködése számos, igen pozitív tapasztalatot eredményezett.

Új finanszírozási lehetőségek – Zöldpénz

Ennél a projektnél a hitelfolyósítás egy szokatlan formájáról van szó, amely „talpra állásban” próbál segíteni főleg a kisiparosoknak, kereskedőknek, de esetenként magánszemélyeknek is. A cél, hogy a szükséges beruházásokhoz kellő anyagi eszközökkel rendelkezzenek.

A folyamat azzal veszi kezdetét, hogy az érintett kisvállalkozóval, vagy a nehéz anyagi helyzetbe került magánszeméllyel beszélgetést és átfogó helyzetelemzést folytatnak. Ha arra a következtetésre jutnak, hogy az ún. „zöldpénzt” érdemes a rendelkezésére bocsátani, megkezdődik a hitelezők keresése. A hitelező befizet pénzt abba a pénztintézetbe, amelytől az adós hitelt vett fel, így az általa igénybe vett hitel összege a befizetett összeggel csökken. A befizetők ennek ellentételezéseként bankgaranciát kapnak, mely biztosítja számukra, hogy hitelösszegüket bármikor értékbiztosítás mellett visszakövetelhetik, tehát nem fordulhat elő, hogy pénzüket elveszítik. Rendszerint az adós és a pénzt rendelkezésre bocsátó nem tud egymás kilétéről, ezzel kivédhető, hogy esetleges függőségi viszonyok a községen belül nehézségekhez vezetessenek. A kapcsolattartó személy a vagyonkezelő.

A fentiekén túl, az adósok a visszafizetés mikéntjét illetően egy kiegészítő megállapodást írnak alá. Legtöbbször rendszeres kísérőbeszélgetéseket is folytatnak az érintettek.

A zöldpénz előnye az adós számára teljesen kézenfekvő: nincsenek hitelkamatok, csupán egy 5 évre szóló értékbiztosítás, adott esetben akár hosszabb időtartamra is. Gyors segítség ez azok számára, akiknek nehezebb esne egy hagyományos hitel kamatterheit kigazdálkodni. Ugyanakkor a hitelt nyújtó oldaláról alig merül fel kamatvesztés, viszont befizetett tőkájukat 100%-os biztonságban tudhatják. Az ötlet és a „zöldpénz” projekt motorja a térségi segédlelkész.

(A projektekről további leírás és a jelenlegi polgármester véleménye a Mellékletben.)

A steinbachi út 20 éve – mérleg

Az 1994-ben elnyert Európai Falumegújítási Díj és a sok további kitüntetés segítette, hogy a résztvevők elszántsága erősödjön és a munkakedvük is jelentősen megnőtt. A részt vevő erők, a politika felelős vezetői, a programcsoportok és nem utolsósorban a számos közreműködő polgár immáron közel 20 éves következetes munkájának köszönhetően, a steinbachi út időközi mérlege sikeres. Ez a siker – címszavakba tömörítve – az alábbiakban foglalható össze:

Pozitív népesség- és szerkezetfejlődés

- Az elvándorlás megszűnt, mérsékelt bevándorlás alakult ki.
- 180 új munkahely született.
- Kb. 70 tartósan munkanélkülit sikerült integrálni a projektekbe.
- A kisiparos üzemek és a szolgáltatóüzemek száma 27-ről 55-re, azaz több mint a duplájára nőtt.

Az építési objektumok és a kulturális örökség újraélesztése

- A központ 15 házának, a régi paplaknak és a sörcsarnokoknak az újjáélesztése.
- 23 kápolna és 38 útszéli kereszt felújítása.
- 5,5 millió⁷ beruházás a célzott magángazdasági projektekbe, mint a régi papgazdaság, sörcsarnokok, a Hochgasse 4. és 7. sz. házai stb. A projektek finanszírozása időközben önállóan folyik.

A településvédelemhez és az éghajlat védelméhez való hozzájárulás

- A parasztgazdaságok számát megközelítően tartani tudtuk.
- A parasztgazdaságok számára új bevételi forrásokat, illetve további értékteremtést sikerült elérni közös projektekkel, mint a bioenergia-programmal, az aszalt gyümölcs és a natúrlevek programjaival stb.
- Fel tudtunk tárni 300 gyümölcsfajtát, ebből 120 almaféle volt.
- 1000 ha természetközeli szórványgyümölcsöst lehetett a projektekkel (aszalt gyümölcs, natúrlevek) támogatni.
- Biomassza újrahasznosításával 1360 kW teljesítményt tudtunk újratermelni, ezáltal 280 000 l fűtőolajat helyettesítünk évente.
- Áramellátás tekintetében a megújuló források felhasználásával (kiserőmű) majdhogynem önellátók vagyunk.

„Egy új politikai kultúra” eredményei

Különböző frakciókhoz tartozó községi tanácsosok között barátságok szövődtek.

- A döntések nagyrészt egyhangúan és frakciós hovatartozás nélkül kerülnek megszavazásra.
- Nagy a választási részvétel.

⁷Az alaplí itt nem ír pénzegységet, de az nyilván euró. (A szerk.)

- A polgárok 40%-a a rendezvényeken, projektekben és különböző akciókban önkéntesen dolgozik.
- A projektek megvalósítására 30 személyt minősítettünk és képeztünk vezető feladatkörök betöltésére alkalmasnak.

A jövőre irányuló pozitív hozzáállás

Regionális összehasonlításban (a STUDIA-Schlierbach Kirchdorf és Steyr-Land körzeteiből 54 községben végrehajtott reprezentatív felmérése) a steinbachi lakosság jövőképe messze a legpozitívabb színezetű.

Steinbach és a nagyvilág

Steinbach számára a falumegújítás és az ezzel együtt járó fenntartható fejlődés azt is jelenti, hogy hatékonyak kell lennie saját községhatárain túl is: kapcsolatokat kell kiépíteni, azokat ápolni, együttműködésekben, közös akciókban részt venni, tapasztalatokat cserélni, másokat bátorítani, mások bátorítását fogadni, tudást közvetíteni és másoktól tanulni, segítséget nyújtani programok indításához, azonos gondolkodásúakkal összefogni, valamint a globalizációs folyamatnak saját arcukat kölcsönözni.

2002. július 3-ától, a régi papi udvar gazdasági részlegében a „fenntarthatósági kovácsműhely” ünnepélyes megnyitásával a német nyelvű térség és az új EU-tagországok regionális és helyi aktivistái számára rendelkezésre áll egy komplex falumegújítási program, illetve egy lokális Agenda 21 gyakorlati átültetésének impulzusközpontja. Egy vonzó kiállítás környezetébe és a konkrét projektektől inspirálva kerülnek a vendégek meghívásra. Saját induló helyzetüket írásban összefoglalva, műhelymunkák keretében munkálják ki és jutnak el a fenntartható településfejlesztésig, illetve a saját lokális Agenda 21-ig. A képzési ajánlatok megvalósításában szoros együttműködés alakult ki a Felső-Ausztriai Környezet- és Természetvédelmi Akadémiával.

Steinbach község, Felső-Ausztria tartománya és a szövetségi kormányzat tapasztalatai és szándékai egy egységes egésznek alkotnak. Az egyes szintek közti párbeszéd és a terveknek a megvalósíthatóság irányába történő kidolgozása által a községek és a régiók jövőre való alkalmassága egyre inkább alakot ölt. A következő kihívás, nevezetesen egy „globális Marshall-terv” elképzelésének gyors előkészítésében történő együttműködés azonban még nagyobbak és izgalmasabbak tűnik. Steinbach részt kíván vállalni ebben a jövőre is döntő kihatással bíró feladat megvalósításában, meg kívánja nyerni és egyben lelkesíteni is a társadalmat az ökoszociális piacgazdaság irányába történő gondolkodásváltásra, mivel utóbbi döntően hozzájárulhatna az életminőség és a béke egész világot érintő eléréséhez.

Karl Sieghartsleitner, Steinbach an der Steyr polgármestere 1986-tól 2002-ig.

Európai Falumegújítási Díj 1996

Átfogó falumegújítás

Beckerich Luxemburg Nagyhercegségben fekvő vidéki település, amely elhelyezkedését tekintve az ország nyugati részén, közvetlenül a Belga Királyság államhatárán található. Magába foglalja Beckerich, Elvingen, Hovelingen, Hüttingen, Levelingen, Nördingen, Oberpallen és Schweich községeket, és így kb. 2100 lakost számlál, alapterülete 2841 ha.

A falumegújítás Beckerichben irányított folyamat volt, melyet a községtanács indított el, „alulról építkező” formában, és csak lassan nőtte ki magát egy átfogó

folyamattá. Jellemző rá a hosszú története, melyet három szakaszra bonthatunk: a 70-es évek, a 80-as évek és az 1990-et követő időszak folyamatai.

Szembesülés a múlttal

Beckerich a 70-es években mindazon jellegzetes problémával szembetalálkozott, melyek jellemzőek egy hanyatlófélben lévő vidéki községre: drámai visszaesés a mezőgazdasági üzemek számát illetően, hiányzó munkahelyek és ezzel szoros összefüggésben a fiatal vidéki népesség elvándorlása. Utóbbi a 70-es évek folyamán a folyamatosan csökkenő lélekszámban és a megváltozott korszerkezetben tükröződött. A 80-as évek elején a település 1492 lakossal elérte demográfiai mélypontját. A városokba történő elvándorlás megváltoztatta a község településszerkezetét is. Egyre jellegzetesebbek lettek az üresen álló parasztházak, ezek elhanyagolt állaguk miatt összedőltek, sokat közülük pedig leromboltak, aminek következtében hézagok alakultak ki a házak között.

1975-ben azonban egy helytörténész megjelentette könyvét a község múltjáról, ezzel lehetőséget adott az öntudatváltásra. Néhány fiatal egy egyesületet hozott létre, amelyet ők „Beckerich történelme barátainak” neveztek el, és kiállításokat, filmvetítéseket, konferenciákat, illetve hasonló rendezvényeket szerveztek, egyre nagyobb számban, ami által elérték, hogy szembesítsék a beckerichi lakosokat történelmük és hagyományaik alakulásával. Az első háztulajdonosok elkezdték épületeik és lakásaik felújítását.

Módszeres falumegújítás

A 80-as évektől kezdve megállapítható: Beckerich polgárai a várossal szembeni kisebbségi érzéseiket levetkőzték, és megtanulták, hogy nem csupán a váraknak és kastélyoknak van történelmük, hanem minden egyes háznak is. A nemzeti műemlékhivatal együttműködése mellett az előregedett lakóházak felújítása a hólabdaeffektusként emlegetett növekedési ütemben megkezdődött. Az 1981-től 1989-ig eltelt években Beckerich községben állami támogatással 54 házat újítottak fel.

Ezen időpontban került be a falumegújítás gondolata a községtanácsba. A község-tanács – figyelembe véve a történelemlátogatók által felállított faluelemezést, mely az első községfejlesztési tervnek tekinthető – gondoskodott a közörség szisztematikus restaurálásáról, valamint az utcai és a közterek újjáalakításáról.

1982-ben a falumegújítási intézkedések egyik első lépése abból állt, hogy mindenki számára hozzáférhetővé tették a községi tanácsadó bizottságokat, melyek addig csak a községtanács tagjainak voltak fenntartva. Tizenkét munkabizottság szerveződött 70 aktív polgárral. Ezzel Beckerich Luxemburg első olyan községévé vált, mely valamennyi lakosának biztosította a lehetőséget a községfejlesztésben való aktív részvételre.

Az 1986-os évtől kezdődően egy ásványvízforrás aktiválásával és egy ásványvízgyártó cég létrehozásával – melyben a község is vállalkozóként vett részt – a község gazdasági fellendülése kezdetét vette: pontosan 60 munkahely létesült. A község 15%-ban tulajdonosa a társaság tőkéjének – ezáltal a bevételek a helyi lakosságot is gazdagítják.

Megállt a faluból való elvándorlás folyamata is: fiatalok vették birtokba a felújított házakat. A 70-es évek második fele óta a bevándorlási mérleg végre pozitív, és a 80-as évek közepétől a születésszám minden évben meghaladja a halálesetek számát. A település lakosainak száma 1990-re már elérte az 1645-öt.

Fenntartható falumegújítás

A természeti és építészeti örökség fenntartásától a tudatosan irányított fejlesztési folyamattá való átalakítás 1990-ben következett be, amikor a község tanács többéves programot szavazott meg egy következetes ökológiai községpolitikáról. A cél az volt, hogy a népesség aktív együttműködésével a település falvainak életét fellendítsék, és ezáltal elérjék az emberek életminőségének javulását.

Az ehhez szükséges információk biztosításának érdekében élőhelyi feltérképezésre, egy zöldterület-fejlesztési és egy falufejlesztési terv kimunkálására, valamint egy energetikai tanulmány kidolgozására adtak megbízást. A környezeti szempontokat valamennyi részterületen figyelembe vették, az „ökológiai reflexet” valamennyi döntési szinten beépítették.

Demográfiai vonatkozásban a feltételek drámaian megváltoztak. A 70-es és 80-as évek lakosságcsökkenését nem követte stabilizációs fázis, hanem egy markáns felfelé ívelő trend, mely a községet a településfejlesztést, lakóházépítést és infrastrukturális felszereltséget tekintve új kihívások elé állította. Ezek különféle, a jövőre vonatkozó elgondolásokban, különösen a településfejlesztési tervben csapódtak le.

A településfejlesztési terv, amelynek kialakítása 1991-ben kezdődött a helyi lakosság, a községi döntéshozók és egy sok szakmát átölelő tervezőcsoport közti szoros együttműködés segítségével, és – eltekintve néhány kiegészítéstől az azt követő években – 1997-ben le is zárult. Itt egy átfogó fejlesztési koncepcióról volt szó, melynek célja az volt, hogy a község számára a lakásépítés, a lakókörnyezet, a társadalmi-gazdasági és az ellátási szerkezetek, valamint a szociokulturális környezet, a természetes és humán környezet területein belül konkrét fejlesztési, cselekvési irányelveket mutasson fel.

Még a fejlesztési terv kidolgozása során, az 1994-es évtől kezdődően, újabb változások mutatkoztak: a község csatlakozott az európai klímaszövetséghez. A csatlakozással a „fenntartható fejlesztés” fogalma is bekerült a döntéshozók közgondolkodásába, mely a falumegújítási folyamat célkitűzéseinek új megfogalmazását vont maga után. Míg addig a meglévő örökség megtartása és a falvak újjáélesztése képezte a falumegújítás legfőbb szempontját, ezt követően már a község fejlesztésének a helyben és a térségben meglévő emberi és természeti erőforrásokra való felépítése lett a tét, hogy azok mennyiségét és minőségét hosszú távon biztosítsák és a

következő generációknak is élhető környezetet hagyhassanak örökölni. Ez a feltétel természetesen megjelent a településfejlesztési tervben is.

Az elmúlt 11 évben a fenntarthatóság fogalma Beckerich községben folyamatosan átértelmeződött, annak három oszlopa (gazdasági, társadalmi és ökológiai fenntarthatóság) egyre konkrétabb tartalommal telt meg.

Gazdaság és ökológia

A Beckerichben megvalósított erőfeszítések és intézkedések olyannyira sokrétűek voltak, hogy csak néhányat tudunk példaként felvázolni.

Ökológiai nézőpontból különös jelentőséggel bír az „óvatos” építéspolitikai, amelynek értelmében mindig kevesebb új házat építenek, mint amennyi régi épületet felújítanak az adott időszakban, így szabva gátat a település szétagulódásának. Ezenkívül egy iskolaépület is átalakításra került, ennek során pedig az építőanyagokat azok tartóssága, nem pedig a rendelkezésre állás vagy a költségterhek alapján minősítették és használták fel.

Térségi szinten a tömegközlekedési eszközök óránkénti ritmusú csatlakozása a fővárosba és a helyi központokba megoldottá vált – ezt követően a tömegközlekedési eszközöket igénybe vevők száma mintegy megduplázódott.

A hulladékgazdálkodás területén tudatosságra felszólító kampányokat indítottak, és hasonlóan jártak el a víz- és energiatakarékosság vonatkozásában, amelyek nagyon jó fogadtatásra találtak a lakosság körében.

A természetgazdálkodási terv alapján a biodiverzitás fenntartására, a község fontos területeket vásárolt fel, vagy kötelező művelési szerződéseket kötöttek a földművesekkel. Ezen felül a vízkészlet fennmaradására intézkedéseket vezettek be és számos patakot alakítottak vissza természetes formájába.

A gazdasági fenntarthatóság területén különösen szembeötlő többek között az ipari és kereskedelmi zóna bővítése, egy könyvelőcég és egy hozzá csatlakozó reklámügynökség megalakulása, mely 8 új munkahelyet teremtett, illetve néhány fiatal kézműves letelepülése.

Ami az idegenforgalmat illeti, a község a szelíd turizmus elvét követi, melynek lehetőségei elsősorban a még messzemenően érintetlen környezetben és a gazdag kultúrtörténeti örökségben rejlenek. Ennek szellemében építettek ki kerékpárutakat és kirándulóösvényeket a községen belül és körülötte, valamint összekötötték a már meglévő kerékpárutakkal, melyek a természetet felfedezni szándékozóknak jelentenek kiváló lehetőségeket. Az átfogó felújítási munkálatokon keresztül célzottan hozzá lehetett járulni a kultúrtörténeti örökség megőrzéséhez.

Figyelemre méltó a község elkötelezettsége abban a tekintetben, hogy ugyan szerény mértékű, de mégis jelentős ipari múltjáról tanúskodó emlékeket megőrizték és modern célokra használják. Így néhány évvel ezelőtt a község egy fűrészmalmot vásárolt meg, és újjáépítette. Az épület ma egy étterem mellett, többféle funkciójú

termeknek ad otthont. Az elkövetkező években egy alternatív energiaformákat bemutató központtá fog alakulni, és létrehoznak benne egy állandó kiállítást a fa és víz témakörében.

Minden községben érdemes a meglévő helyi természeti adottságokkal intenzíven foglalkozni. Beckerich község felelős vezetői erre első ízben a nyolcvanas években tettek sikeres kísérletet azzal, hogy egy ásványvízgyárat hoztak létre. Beckerich község más szempontból is hosszú idő óta odafigyel természeti adottságaira, így például a község által 1994-ben megrendelt és 1997-ben elkészült energiatanulmánnyal összefüggésben felmérték a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésének lehetőségeit. Mivel ismert, hogy a község megújuló energiaforrásaiban, nevezetesen a szélerőben, víz-erőben, napenergiában és biomasszában hatalmas lehetőségek rejlenek, a felelősök levonták a szükséges következtetéseket: 2004-ben üzembe helyeztek egy lokális fűtőhálózatot. Ez úgy működik, hogy a biogáz-berendezésből származó hőt, amelynek működését a helyi mezőgazdasági üzemekből nyert trágyalé szolgálja ki, valamennyi középületbe és számos magánháztartásba elvezetik. A lokális hőszolgáltató-hálózatnak a község egész területére való kiterjesztése lépcsőzetesen fog megvalósulni. A fanyesedék hasznosítása (a fa a község több száz hektáron elterülő erdejéből származik) és a szélerő vonatkozásában is már konkrét tervek állnak rendelkezésre, mely során elsődlegesen térségi projektekben gondolkodnak. A lakosság ezeknél is részesül a többletnyereségből.

Az emberi erőforrások

Beckerichben azon meggyőződés alapján dolgoznak, hogy a felszereltség és az infrastruktúra ugyan egy község számára fontos tényező, azonban a legértékesebb tőke mégiscsak maga az ember, őket kell minden eszközzel megnyerni a fennálló problémák megoldására és bevonni a jövőre vonatkozó elképzelések kidolgozásába. Csak ekként lehetséges az átfogó és fenntartható fejlődési célhoz közel kerülni. Ennek megfelelően számos projektet az emberi erőforrások erősítésének és jobb kihasználásának szellemében valósítottak meg. Továbbképzési lehetőségeket teremtettek, például: a hölgyek számára retorikai tanfolyamokat, színházi kurzusokat, kialakítottak egy internetszobát (amely valamennyi helybéli lakos számára nyitva áll), működnek internet- és számítógép-kezelői tanfolyamok (különösen idősebb emberek részére). A programok folyamatosan megújulnak, újabb és újabb lehetőségek kerülnek előtérbe. A lakosság ezen kezdeményezéseket nagy figyelemmel és érdeklődéssel fogadja.

Azon túl, hogy biztosítani kell a részvételi lehetőséget, a községi vezetők azt is fontos feladatukként kezelik, hogy ösztönözzék és lehetővé tegyék a polgárok számára a részvételt. Ez csakis a jól bevált és a modern korhoz illő módszerek segítségével létrehozott állandó és átfogó információáramlás és kommunikáció által valósulhat meg, amelyben nagy szerep jut a helyi lapnak, az információs táblának, az internetes jelenlétnek, valamint a részvételi lehetőségek folyamatos közlésének. A Beckerichben

működő nyílt községi bizottságok segítségével, amelyek lényegében tanácsadó feladatokat ellátó munkaközösségek (ezekben jelenleg majdnem minden tizedik háztartás képviselteti magát), ötleteket gyűjtenek, hogy később a lakosság elképzeléseit megvitathassák és meg is valósíthassák. Ezek a szervezetek abban is segítenek, hogy az új lakosok gyorsabban és mélyebben beilleszkedhessenek a község életébe.

Néhány éve arra is nagy hangsúlyt fektetnek, hogy egyre erőteljesebben bevonják a nőket a döntési folyamatokba. A polgármester, Camille Gira szavaival: „Nem szolgálja a társadalmi fenntarthatóságot, ha teljes lakossági rétegeket kizárunk a döntéshozatalból. Ezzel szemben sürgetően szükségünk van a tartós jövőalakításhoz a nők kreativitására és képzelőerejére.”

A faluban ezért már tíz éve működik az egyenlő jogok bizottsága, ami behatóan foglalkozik Beckerichben a nők helyzetével. A bizottság döntően hozzájárult az esélyegyenlőség javításához.

Az előbb részletezett célok jegyében, az 1997-es iskolai év kezdete óta megvalósult az óvodás és kisiskolás gyermekek számára a közösségi napközis rendszer, mely a nők számára érezhetően megkönnyíti a munkavállalást vagy az aktív közreműködést a faluközösség munkájában. A napközi otthon, a térségi, 10 községet kiszolgáló, 1993 óta működő óvodával együtt, Luxemburg-vidéki térségeiben – jellegét tekintve – az első volt, és jelentősen hozzájárult a nők foglalkoztatottsági arányának növekedéséhez, helyzeti előnyt teremtve a község számára. Ezen túl azonban más kihatásai is voltak az intézkedésnek. A napközi otthon létrehozásának köszönhető 7 új munkahely létrejött, amelyek közül 6-ot nők töltenek be. A kétkeresős családoknak köszönhetően a községben a fizetőképesség nőtt, ez pedig jót tesz a helyi gazdaságnak. Mindezen felül ezek a háztartások „kihelyezik” a korábban saját maguk által elvégzett házimunka egy részét, ami újra csak másoknak biztosít munkalehetőséget. Ez nem elhanyagolható szempont a hosszú távú szolgáltatói társadalom kiépítésének vonatkozásában. Egy további projekt is a nők önbecsülésének megerősödését szolgálta: 1997-ben egy szociológusnővel együttműködve alakult egy munkacsoport, mely feladatául tűzte ki a nők vidéki térségben betöltött kulturális, társadalmi és gazdasági szerepének kutatását és dokumentálását. Beckerich község példáján mutatták be a nők látható és láthatatlan munkáját. A kutatómunka során elért eredmények egy vándorkiállítás és egy kiadvány formájában kerültek összefoglalásra.

Együttműködés és szolidaritás

Beckerich 1988 óta igen intenzív együttműködést folytat kilenc környező községgel. Így többek között közösen hozták létre a térségi ipari zónát, és fejlesztették a helyi tömegközlekedést óránkénti járatokkal. Redingenben létrehozták a térségi funkciókat is ellátó idősök otthonát, felújították az uszodát, illetőleg átalakították azt szabadidő- és élményparkká. A távolabbi tervek közt szerepel egy térséget ellátó gimnázium és diákotthon, valamint a sportinfrastruktúra átfogó kialakítása. Az elgondolás

abban áll, hogy alapítsanak egy decentralizált gimnáziumot, mely a jövőben is alkalmas lesz a szélesebb vonzáskörzetből diákok fogadására. Az épületben helyet kellene kapnia egy humán és egy műszaki középiskolának is, emellett alkalmasnak kellene lennie a felnőttképzés ellátására is.

Együttműködések más szinteken és más partnerekkel is létrejöttek, így a határos belga községgel, Atterttel és az Attert-völgy más községeivel, továbbá a különböző LEADER-programok és kezdeményezések keretén belül a redingen-wiltzi helyi akciócsoport tagjaként a francia LEADER-csoportokkal, kelet-európai partnerrégiókkal, nevezetesen a romániai Gyulafehérvárral, a bulgáriai Slivennel, valamint a „vasfüggöny” megszűnését követően a magyar Iváncsa községgel is.

Azon intézkedések közül, melyek ezen együttműködések keretén belül születtek, az alábbiakat érdemes megemlíteni: az Attert folyó vonzáskörzetére kidolgozott, ún. „folyókarta”, amely segítette tisztázni a haszonélvezők és a földtulajdonosok közti esetleges érdekellentéteket; a turisztikailag addig csak mérsékelt frekvencián látogatott Attert-völgyre kiterjedő, az egész térség hasznára váló szelíd turizmus stratégiájának kifejlesztése. Fentiekén túl még egy sor elképzelést, tervet valósítottak meg az idegenforgalom, a helyi és regionális gazdaság, az alternatív energiaforrások kiaknázása, a föld- és erdőművelés, valamint a környezetvédelem, a kultúra, a szociális szektor területén, és nem utolsósorban az oktatás és a kommunikáció területén.

1995 óta Beckerich község rendszeres bevételeinek 0,7%-át fordítja a fejlődő országok fejlesztési projektjeire. A konkrét segítségnyújtáson túl itt arról is szó van, hogy a polgárokkal megértessék, mit jelent „globálisan gondolkodni és lokálisan cselekedni”, és azt, hogy csakis akkor lehetséges a természet fenntartható fejlesztése, ha az emberek közti szolidaritáson alapul.

Folytatás következik

Beckerich községének fejlesztési folyamata közel sem ért véget az Európai Falumegújítási Díj megnyerésével. Az sokkal inkább ösztönzőleg hatott – úgy a község vezetői,

mint a polgárok számára – az újrakezdésre, hogy a már 1994 óta a fenntartható és komplex falumegújulást célzó vízió megvalósulásához egy további lépéssel közelebb kerülhessenek, és a „majdnem teljesen zárt keringési rendszer, illetőleg a gyakorlatilag autonóm módon működő egész” célkitűzését megvalósíthassák.

Myriam Schiltz (Howald, Luxemburg) diplomamunkája alapján aktualizálta, kiegészítette Theres Friewald-Hofbauer (ARGE).

*Európai Falumegújítási Díj 1998**Kreatív, Innovatív, Kooperatív⁷*

Obermarkersdorf település Alsó-Ausztria tartomány északi részén, a Retz nevű borváros és a Cseh Köztársaság közvetlen közelségében található. Az alsó-ausztriai települések átszervezése folyamán 1969-ben három helységet, név szerint Obermarkersdorf, Schrattenthal és Waitzendorf településeket Schrattenthal nagyközség néven egyesítették, a nagyközség központja azonban az Obermarkersdorf településen található tanácsháza lett.

⁷Némi tépelődés után úgy gondoltam, nem magyarátom a mottót, így is érthető és magyarosan nem tudtam volna visszaadni az eredeti ritmust. (A szerk.)

A kiváltó okok

A térség mezőgazdasági jellegű és gazdaságilag különösen hátrányos helyzetű. Az adottságok, amelyek a térséget, különösen a 20. század hetvenes és nyolcvanas éveiben jellemezték – a rossz munkaerő-piaci helyzet, a magas elvándorlási arány, a mezőgazdasági szerkezetváltás és a „vasfüggöny” következtében kialakult gazdasági problémák miatt hanyatló földművelés – Obermarkersdorf településen is fennálltak. Ezek voltak a „falumegújítási törekvések csírái”.

Az előrelátó helyi politikusok tisztában voltak azzal, hogy új utakat kell keresni a belső potenciál ösztönzésére és a lakosság saját kezdeményezéseinek motiválására, amelynek célja a negatív irányú fejlődés megállítása és a helység jövőbeli teljesítőképeségének visszaadása volt. Az első, sikerrel kecsegtető lépések 1982-ben történtek meg, amikor sor került a település képének gondozásával kapcsolatos projektekre és az átfogó állapotfelmérésre. A valódi kezdetnek végül a helyi patak tervezett becsövezése bizonyult: a lakosság eziránt tanúsított kedvetlensége közös elkötelezettségbe torkollott. Sor került a patak „közérdekű” rendbetételére, egy diófasor telepítésére, az alsó-ausztriai „halott határszélen” lévő falvak látszólag elkerülhetetlen végzete elleni első cselekvésre. Ezzel egy máig is tartó, tudatosságot építő folyamat vette kezdetét, amelynek során számos intézkedést fogantatosítottak.

A falumegújítás alsó-ausztriai úttörő települései

1985-ben Schrattenthal várost mind a három tagtelepüléssel beválasztották az alsó-ausztriai tartomány „falumegújítás” programjában részt vevő négy modelltelepülése közé. A falumegújítás világos célja az volt, hogy saját erőből és külső támogatással

javítsanak az életfeltételeken, valamint a falusi együttélés legkülönbözőbb részterületein megkezdjék a fejlesztéseket. A lakosság falumegújítási programba való optimális mértékű bevonásához Obermarkersdorf településen saját falumegújító egyesületet alapítottak, amelynek pl. a 390 fő körüli női lakosság körülbelül kétharmada tagja. Kezdettől fogva nagy hangsúlyt fektettek az egyesület és a település vezetésének világos elkülönítésére, és kétségtelenül nagyon intenzív, nyílt és pozitív párbeszédben áll egymással szemben az önkormányzat és a polgári szövetség a falumegújítás keretében.

A kezdeti lépés a falumegújítási terv megalkotása volt, amely az egyesület, a település és egy tervezőkből álló csapat összefogásával történt, alapul véve a részletes elemzés során a faluról kapott adatokat.

A kérdőíves felmérés eredményeire építve, a lakossággal való intenzív kapcsolattartás révén átfogó átalakítási koncepciót dolgoztak ki, amely általános egyetértésre talált. A következő logikus lépés az akkoriban 10 éves településrendezési program újrafogalmazása volt. Ennek következtében építési területeket jelöltek ki a település határában, ezzel egy időben mobilizálták a helység központjában lévő építési tartalékterületeket, valamint helyi építési szabályzatot alkottak.

Ezzel párhuzamosan a magánépítkezőknek segítségképpen ingyenes építési tanácsadást nyújtottak, amelyet már akkoriban is gyakran és szívesen vettek igénybe.

A bevezető projektől az intézkedések sokaságáig

Ahhoz, hogy a tervezési fázisok ne nyúljanak túlságosan hosszúra, és az első jelek láthatóvá váljanak, 1986-ban megkezdték az ún. „bevezető projekt” megvalósítását. A lakosság ehhez a templomtér átalakítását választotta ki, és az egyesület elnökségével, valamint a tervezőkkel együtt kidolgozták az első javaslatokat, amelyeket szakszerűen írásba foglaltak. A tervváltozatoknak főleg a szomszéd telektulajdonosokkal történt újbóli egyeztetése után, a település képviselő-testületének részletes tervet nyújtottak be engedélyezésre, végül pedig hozzákezdtek a gyakorlati kivitelezéshez. A kivitelezést részben építőipari szakvállalkozások, részben pedig a lakosság ingyen végezte el.

A lakosság tervezési és kivitelezési fázisba történő bevonása erősíti az egyének mindenkori szándékának figyelembevételét, és pozitív alaphangulatot teremt. Obermarkersdorf településen ez a rendszer úgy bevált, hogy a falumegújítás keretében a mai napig minden tervet ily módon valósítanak meg, a lakosok pedig nagy hajlandóságot mutatnak a közreműködésre.

A bevezető projektet az évek során számos építési és átalakítási intézkedés követte, mint a már említett – és akkoriban Alsó-Ausztriában teljesen szokatlan – helyi pataknak nyitott csatornaként való átalakítása, a fegyvertár renoválása, a terek és a falusi utcák átalakítása, a tanácsház rendbetétele és kibővítése, a tűzvédelmi medencék átalakítása, a kis emlékművek renoválása és sok más tevékenység.

Összetéveszthetetlen vonások, változatos infrastruktúra

A településfejlesztést és a településképet érintő vállalkozás gazdagon meghozta gyümölcsét. A falumegújítás kezdetén 44 épület állt üresen a településen, ma már nincs egyetlen lakatlan, rossz állapotban lévő ház sem. Mindet felújították, részben pedig másodlakás-tulajdonosok lakják. A gondozott homlokzatok és előkertek egy ép, életteli településközpont képét tükrözik. Természetessé és világosan láthatóvá vált a magánépítkezéseknél, hogy figyelembe veszik a térségre jellemző építési és telekalakítási szokásokat.

Obermarkersdorf településre a falu főtere körüli zárt beépítési mód jellemző. A patak a falu teljes hosszán végigfolyik, és a diófasorral együtt jellegzetes vonást kölcsönöz a településnek. Sikerült megőrizni és hangsúlyozni a falu jellegzetes településszerkezetét. Ehhez a hátsó területek – amelyeket újra zöldterületként és mezőgazdasági területként hasznosítottak, hogy azok ne kerülhessenek beépítésre – festői pajtasoraikkal járultak igazán hozzá. Nem jöttek létre az oly sok patinás helységet elcsúfító peremtelepülések. A zárt beépítési mód a jövőbeli falubővítés számára is adott.

Az átalakításokat célzó intézkedések kevésbé hivatkozók, sokkal inkább visszafogottak, amely a régi iskola – amelyet a maga meggyőző egyszerűségében őriztek meg, valamint könyvtárnak és ifjúsági teremnek is használatossá tettek – példáján is világosan látható.

Mindig különösen nagy hangsúlyt fektettek arra is, hogy az épületeket ne csak rendben tartsák, hanem újra működőképessé is tegyék. Ennek eredményeképp Obermarkersdorf széles körű infrastrukturális ellátottsággal és sokféle közösségi helyiséggel rendelkezik, amelyek értelemszerűen a falu központjában helyezkednek el: több funkciót betöltő tanácsháza közösségi teremmel, zeneotthon, orvosi rendelő, bank, anyasági tanácsadó és óvoda. A tájelemek integrációjának is fontosságot tulajdonítanak – ökológiai területek, vitorlástó, a falu főterének növényekkel való beültetése, nyitott helyi patak. A szomszédos telektulajdonosok a települési belső zöld területek gondozása iránt is felelősséget éreznek, amely nemcsak a település költségvetését tehermentesíti, hanem támogatja a közösségi érzést és a falu lakóinak életterükkel való azonosulását is.

Átfogó és határokat átlépő falumegújítás

A falumegújítást átfogó, összetett folyamatnak tekintik. Ennek megfelelően számos tevékenységet foganatosítottak a kulturális és a közösségi területeken is, amelynek során például egy ifjúsági színjátszó csoportot alapítottak, előadásokat és kiállításokat szerveznek, faluünnepeket tartanak, békekeresztet állítottak, és részt vesznek a térségi és térségen túli kezdeményezésekben.

Az Obermarkersdorfban vagy a község részvételével rendezett számos rendezvény között – amelyben a település nagy szerepet vállal – mindenekelőtt a tökünnepet kell megemlíteni, amelynek körülbelül 30 ezer látogatója nyilvánvaló turisztikai siker.

Nem alábecsülendő az időközben szinte természetessé vált kirándulóturizmus sem, amely 1998-tól, az Európai Falumegújítási Díj elnyerését követően még nagyobb lendületet vett. A sikeres falumegújításnak köszönhetően Obermarkersdorf szívesen látogatott hely, különösen a cseh, a lengyel, a szlovák és a magyar kiránduló-csoportok által.

A falumegújítás nyomán megnövekedett az érdeklődés az ökológiai körforgás és a megújuló energiaforrások iránt, amelynek hatására 1995-től elkezdődött a faaprítékkal működő, napkollektorokkal felszerelt távhőlétesítmény létrehozása, amelyre körülbelül 70 háztartás csatlakozott. A környezetvédő szemléletmód ezenkívül jól látható azon a számos intézkedésen is, amelyek célja a megművelt területek megőrzéséhez és fejlesztéséhez való hozzájárulás.

A települések, a tartományok és az ország határait újra meg újra átlépik, hogy eszmecsere által új ötleteket fejlesszenek ki. Említésre méltók a már a „vasfüggöny” ideje óta ápoltságok Csehországgal, ahol kicsiben tudomást szereztek arról, hogyan lehet a szomszédokkal egymás kölcsönös hasznára együttműködni. Az Európai Falumegújítási Díj versenyén való részvétel által 1998-ban barátság alakult ki a román Glodu nevű faluval, amelyet Obermarkersdorf ötletekkel és anyagilag is támogat.

A sokoldalú falumegújítási tevékenység hatásosnak és hatékonyak bizonyul: javítja az életminőséget, valamint új és közösségi cselekvésre késztet. Ez tükröződik az élénk egyesületi életben is, de ez egyúttal Obermarkersdorf település gazdasági fellendülésének előfeltétele is. A természetközeli szőlőművelés, a napi turizmussal egybekötött közvetlen értékesítés, a kézművesüzemek, a helyi lakosságot ellátó vállalkozások és szolgáltatócégek biztosítják a megélhetést, a munkahelyek száma pedig megháromszorozódott a falumegújítás 20 éve alatt. Fontos szerepet játszanak a térségi együttműködések. Ezáltal a „Retzer Land” elnevezésű kistérséghez tartozó környékbeli településekkel állandó eszmecsere zajlik, és együtt számos gazdasági, főleg a turizmusra összpontosító projektet valósítanak meg.

Visszatekintés és kitekintés

Obermarkersdorfban a falumegújítás már két évtizede működik. Sok mindent elértek, néhány esetben viszont nem jártak sikerrel. Mindig érvényes azonban, hogy nemcsak az elért sikereket kell ünnepelni, hanem a félreértéseket is tisztázni kell, meg kell birkózni a kudarcokkal és úrrá kell lenni a konfliktusokon. A falumegújítási folyamat kétségtelenül alapvető sikernek örvend Obermarkersdorfban, amely mindenekelőtt a lakosság hosszú távú fogékonnyá tételéből és a belső források széles körű, közösségi céllal történő mobilizálásából áll. A települések lakóinak a tervezési és döntési folyamatokba történő közvetlen bevonása a helység legerősebb potenciáljának bizonyul, valamint a korábbiakhoz hasonlóan, alapját képezi az egyes személyek közös együttműködésre való hajlandóságának.

Az eddig elért eredményekre építve, a jövőben fokozott figyelmet kell fordítani a gazdaság továbbfejlesztésére, különösen a szolid mértékű turizmus támogatására – a „Retzer Land” elnevezésű kistérség és a „Weinstraße, Weinviertel” („borút, bornegyed”) törekvéseivel összhangban – valamint a bor és más mezőgazdasági termékek közvetlen értékesítésének támogatására. A jelenlegi első lépések a települést átfogó turisztikai koncepció kidolgozása, valamint a témához kapcsolódó ünnepek és rendezvények megrendezése.

A következő évekre szóló elsődleges célkitűzés ezenkívül a falu, mint lakóhely vonzóvá tétele a meglévő infrastruktúra fenntartásával és kiépítésével, modern szabadidős létesítmények létrehozása, a térségre jellemző építkezési mód további támogatása a község központjában, passzívházak építése fiatal családok számára és a helyi közösségi élet támogatása.

Obermarkersdorf – falumegújítást tekintve – éllovas szerepének a turisztikai kínálat fejlesztési alapját kell adnia. Az Ausztria más régióiból a térségbe irányuló kirándulásoknak és a szomszédos országokkal kialakított kapcsolatoknak a jövőben szorosabb együttműködéshez és folyamatos információcseréhez kell vezetniük.

Werner Grolly, Schrattenthal település polgármestere.

*Európai Falumegújítási Díj 2000**Jövő nélkül nincsen múlt*

Az Európai Falumegújítási Díjat a Verden járás keleti részén található Lintelner Geest elnevezésű, öt helységből álló falusi térség és az ahhoz tartozó tájegység tervezéséért és fejlesztéséért ítélték oda.

„Kirchlinteln átfogó példája a kiváló minőségű, egységes és fenntartható falu- és térségfejlesztésnek, melynek leginkább említésre méltó elemei a szociális hangsúly és a tartós térségi értékteremtés, aminek háttérében egy térségi szövetség áll. Az öt falu közepén megvalósított, fogyatékosok számára készült turisztikai projekt különös

jövőkéről és bátorságról tesz tanúságot. Lintelner Geest ezáltal példaszerűen teljesítette az Európai Falumegújítási Díj 2000 által előírt, a „Jövő nélkül nincsen múlt” mottó pályázati feltételeit.”

Ez az összefoglaló értékelés Lintelner Geest térségben történt falumegújítás sikereiről, Matthias Reichenbach-Klinkétől, az értékelő bizottság elnökétől származik. A térségre jellemző potenciál alapján további mezőgazdasági bevételi források és új, társadalmi-gazdasági fejlesztési lehetőségek kerültek beindításra és támogatásra. A „szelíd üdülés” alapötlet révén kilátásba helyezett idegenforgalmi fejlesztés a térség tartós kulturális és gazdasági impulzusává vált.

Együttműködve, magas fokú elfogadottságnak örvendő és összetett hatású projektet készítettek elő és valósítottak meg.

A hosszú távra és fenntarthatóságra alapozott fejlesztési folyamat következő öt évének⁸ eltelte után felvetődik a sikerek tartósságának és perspektíváknak a kérdése. Mi lett a feltételezésekből és az intézkedésekből? Hogyan fejlődött tovább a falutársaság? Milyen további eredményeket értek el? Melyek a jövőbe mutató tervek?

A támogatás által elért gazdasági eredmények

1999-ig a Lintelner Geest elnevezésű térség az alsó-szászországi falumegújítási program keretében összesen 109 magán- és közérdekű tervet valósított meg, közel 1 millió euró hozammal. A tevékenység folytatása során 2003 tavaszáig további 38 intézkedést foganatosítottak, tehát összesen 147 tervet valósítottak meg. Más, magán- vagy közérdekű tervek most kerülnek befejezésre, de további új kezdeményezések is előkészületben vannak.

Az állami támogatás teljes összege a falumegújítási terv 2006-ban történő lezárásáig 1,53 millió eurót tett ki. Ez kb. 5 millió euró értékű beruházáshoz járult hozzá. Amennyiben hozzászámoljuk a nem támogatott intézkedések úgynevezett járulékos hatásait, akkor – az Európai Falumegújítási és Vidékfejlesztési Munkaközösség (ARGE) számítási kulcsa szerint – a Lintelner Geest térségben a beruházás volume-ne több mint 7,5 millió eurót tesz ki. A körülbelül 6 millió eurós magánjellegű értékteremtés – amely a tervezési terület lakosságára vetítve fejenként több mint 3 ezer eurót tesz ki – az iparűzési adó, a beruházási költségekre eső személyi jövedelemadó, az általános forgalmi adó és társadalombiztosítási járulékok egyéb hatásait nem számítva, jelentős hozzájárulást jelent az államháztartás számára (nagyságrendileg kb. 2,8 millió euró).

Ezt a már magában nagy hatást gyakorló mérleget még pozitívabb módon szemlélteti, amikor a térségre gyakorolt gazdasági impulzusait is figyelembe vesszük, amelyeknek eredménye – a Lintelner Geest falusi térségből kisugározva – Kirchlinteln település és az egész térség számára megmutatkozik. Még akkor is, ha ezeket a

⁸ Az írás keletkezésekor. (A szerk.)

hatásokat pénzügyileg nem lehet exakt módon megragadni, és egyértelműen kiszámítani, abból ki lehet indulni, hogy jelentős mértékben fokozzák a gazdasági teljesítőképességet.

A vidékfejlesztési program további elemei

A különböző vidékfejlesztési eszközöknek a tervezési területen és az egész településen történő alkalmazásával további pozitív előfeltételeket teremtettek a jövőbeli távlatok számára. A fent említettek szerint a Lintelner Geest projekt támogatási időszaka és kerete többszörösre bővült. Az Alsó-Szászország tartomány részéről jövő jelzések az eddigi teljesítmények elismerésének és a jövőbeli fáradozások ösztönzésének tekinthetők.

Emellett idővel Kirchlinteln település további részeit is bevonták az alsó-szászországi falumegújítási programba. A Verdenben található illetékes agrárszerkezeti hivattal egyeztetett súlypontozás által sikerült valamennyi helységet bevonni a PROLAND EU-program támogatási körébe.

Végezetül a település további részterületeinek a LEADER+ Európai Közösségi kezdeményezés térségi fejlesztési koncepciójába történt felvétele különös lehetőséget jelentett. Lintelner Geestnek az agrárszerkezeti fejlesztési tervezésbe, a „Hohe Heide” térségnek a LEADER+ programba történő bevonása által, valamint az „Aller-Leinetal” együttműködési térségnek a település déli területeivel történt kibővítésével sikerült kölcsönösen javítani a tervezési és a szerkezeti keretfeltételeken. A Lintelner Geest falusi térség és Kirchlinteln település hasznot húznak a térségbe irányuló vidékfejlesztési projektekből, és ezek gyarapíthatják a sikeres falumegújítás tapasztalatait és impulzusait.

Új projektek a térségben

Térjünk vissza mindenekelőtt még egyszer a Lintelner Geest falusi térségben végzett tevékenységekhez. Számos magánjellegű tevékenység létezett és létezik, amelyek a vidéki területek építészeti megújítását és a térségre jellemző kialakítását célozzák meg. A támogatásból részesednek a kis intézkedések – úgy, mint a meghibásodott épületrészek cseréje (a legkisebb támogatás 500 euró) – de a teljes körű felújítások és az egykoron mezőgazdasági célra használt épületek újrahasznosítása is (a maximális támogatás 20 ezer euró). Ezen „szokásos” falumegújítási intézkedések mellett, az elmúlt három évben közérdekű tervek egész sorát valósították meg, amelyek hozzájárulnak a térség fenntartható fejlődéséhez:

- *Természetvédelmi és kulturális ösvény*

A turisztikai infrastruktúra fejlesztésére hozott központi, közérdekű intézkedések megvalósították a már a falumegújítási tervezés kezdete óta előkészített természetvédelmi

és kulturális ösvényt. Az ösvény három kitáblázott útvonalon, természeti tájakon és falvakon vezet keresztül. Rusztikus fatáblákon kaphatunk tájékoztatást a természeti értékekről és a térség falvainak kulturális különlegességeiről.

- *A „Teherhordó” egyesület létrehozása*

A Schafwinkelben található, „Teherhordó” egyesület példaszerűen mutatja be a Lintelner Geest falusi térségben történő falumegújítás fő elképzeléseit. Itt két korábbi tanyát használtak a szociális jellegű, fogyatékosok gondozását célzó projekthez. A „Fogyatékosok üdülése és üdülés fogyatékosokkal” elnevezésű koncepció keretében a létesítmények gondozót és tanácsadást kínálnak a térség bármely közösségbe látogató vendégek számára is. A létesítmény felújítása és kiépítése az előző években fokozatosan történt meg. A művészterem és a kertészet kialakításával, valamint lakóhelyiségek kibővítésével javultak a létesítményben az élet- és munkakörülmények, továbbá bővült és a vendégek számára szóló kínálat is.

- *Gyógynövényiskola Schafwinkelben*

A térség által a lelkes, kreatív emberekre és projektekre gyakorolt vonzerő visszatükröződik a gyógynövényiskola Verden településen történő megalapításában is. Egy diplomás biológus hölgy egy régi falusi gazdaságot vett át, az épületet részben felújította és átépítette, lakóházzá bővítette ki, és egy gyógynövény-tankertet létesített. Itt kurzusokat és előadásokat tartanak, gyakorlati gyógynövénytermesztést tanítanak, gyógynövénytúrákat szerveznek. Ez az Észak-Németországban egyedülálló létesítmény ezáltal hozzájárul a Lintelner Geest falusi térség gazdagításához.

(Részletek a Mellékletben.)

- *A település turisztikai tevékenységi körének kibővítése*

A Lintelner Geest falusi térségben történő falumegújítás a 90-es évek elejétől azzal a céllal kezdődött meg, hogy egy, a mezőgazdasági szerkezetváltásban érintett térségben kiegészítő bevételi forrásokat tárjanak fel a „szelíd üdülés” alapötlet szerint végzett idegenforgalmi fejlesztés által. Az, hogy ez a térségi potenciál kihasználásával és a helyi szereplők bevonásával sikerült, tényleges alapot jelentett az Európai Falumegújítási Díj 2000-ben történt odaítéléséhez. A projektből és annak kitüntetéséből egyúttal egy fejlődési folyamat indult el, amely az évek során egész Kirchlinteln településre kiterjedt.

A projekt sikerei alapot biztosítottak a turisztikai tevékenység kibővítésére és a településpolitika újragondolására az egész tervezési területen. 2001-ben megalapították Kirchlinteln település turisztikai egyesületét. Az idők során körülbelül 55 személy és cég vált az egyesület tagjává, akik vállalják az ajánlatok koordinációját és az üdülővendégek közvetítését. Az egyesület többek között – a településsel szorosan egyeztetve – az alábbi kiadványokat jelentette meg:

- Kirchlinteln képes prospektusa és rendezvénytár
- „Fogyatékosok üdülése és üdülés fogyatékosokkal” szórólap és prospektus
- A www.kirchlinteln.de internetes oldal kiegészítése.

Az egyesület ezenkívül – részben Verden járással együttműködve – képviseli a települést és az egész térséget a vásárokon és kiállításokon. A koncepciók és a teljesítmények elismeréseképp a „Fogyatékosok üdülése és üdülés fogyatékosokkal” koncepció 2002-ben kitüntetést kapott a stuttgarti CMT turisztikai vásáron, valamint Kirchlinteln Bréma/Alsó-Szászország tartomány lovas egyesületétől lóbarát elkötelezettségéért elismerésben részesült.

Ezen tevékenységek hátterét megelőzően a településen egy sor tervet indítványoztak, amelyek végezetül megvalósításra kerültek, kialakulásuk pedig a Lintelner Geest falusi térségből származó kezdeményezésekre és fejlesztési impulzusokra vezethető vissza. Például az alábbi projektek kerültek megvalósításra:

- *A turisztikai egyesület információs irodája*

Már a 90-es évek közepén kísérletet tettek arra, hogy Lintelner Geest első idegenforgalmi jellegű kezdeményezéseit az úgynevezett turisztikai börzén egyesítsék. A turisztikai egyesület megalapításával időközben egy szilárd szervezeti keret jött létre. A külvilágra gyakorolt hatás szempontjából a Kirchlinteln központi helyén létrehozott információs iroda nagy jelentőséggel bírt. Ezzel egy kiindulópont áll a település látogatóinak rendelkezésére. Itt a térségbe látogató vendégek tájékoztatást és tanácsot kaphatnak a térséggel kapcsolatos általános kérdésektől kezdve a turisztikai vonatkozású információkig, úgymint szálláskínálat, úti célok stb.

– *Üdülőapartmanok építése*

A térségben már a falumegújítás keretében is kiegészítő jövedelmet biztosított az üdülőapartmanok vidéki környezetben történő létesítése. Az egykori mezőgazdasági épületek felújítása és hasznosítása különös jelentőséggel bírt. Ezek a kezdeményezések – bizonyára az ezáltal megcélzott gazdasági eredmények miatt – időközben az egész településre kiterjedtek. Egy sor új üdülőapartman található a támogatási programba újonnan felvett helységekből is. Mindenekelőtt említésre méltó, hogy némelyik szállásadó a kínálatát a „Fogyatékosok üdülése és üdülés fogyatékosokkal” elnevezésű turisztikai koncepcióra való tekintettel egyedi módon, ezen emberek igényei szerint alakította ki.

– *Egy házmesteri lakás napi gondozóhelyiségekké történő átépítése*

Hézagot betöltő, különleges kínálatként dolgozták ki a „Fogyatékosok üdülése és üdülés fogyatékosokkal” elnevezésű koncepciót. Ez a testi vagy szellemi fogyatékosok számára akadálymentes szálláshelyeken lévő ellátás és gondozás, valamint a szabadidős tevékenységek kombinációját irányozza elő. A gondozási szolgáltatás eddig mindenekelőtt a „teherhordó” egyesület létesítményeiben, Schafwinkelben állt rendelkezésre.

Ezt a koncepciót felelevenítve építette át Kirchlinteln település az iskolaközpont egykori házmesterlakását az ETLR-program támogatásával (jellegzetes tájegységek és

vidéki területek fejlesztése). Itt helyiségeket alakítottak ki a fogyatékos emberek iskolázására és ambuláns ellátására, valamint a Verden Járás Fogyatékosokat Segítő Egyesületének családokat tehermentesítő szolgálata számára. Ezeket a helyiségeket kiegészítő kínálatként is lehet használni a térségbe érkező vendégek napi gondozásának keretében is.

Összegezve megállapítható, hogy a turizmus gazdasági tényezőként Kirchlinteln településen új jelentőségre tett szert. A megnevezett projektekből és az egész irányzatból nemcsak a közvetlenül érintettek – azaz a vendégfogadók – húznak hasznot, hanem más gazdasági ágazatok is, mint pl. a helyi kézművesipar. A vidéki térség az emberek tudatában visszanyerte régi értékét. A falut, mint életteret, egyre inkább felfedezik. Ez azáltal mutatkozik meg, hogy pl. a családok a faluban maradnak, vagy visszatérnek a térségbe. A régi épületállomány átépítésével és új funkciójú használatával a falumegújítás kiválóan hozzájárul a korszerű megoldásokhoz.

Ez mind olyan háttérrel működik, hogy javítani lehetett a gazdasági élet feltételein a mezőgazdasági szerkezetváltás által érintett térségben. Különösen a vidéki turizmus fejlesztésével sikerült ösztönözni a magánbefektetéseket a közérdekű infrastrukturális intézkedések által (pl. természetvédelmi és kulturális ösvény). Fordítva is igaz, hogy az idegenforgalom fejlődésének fellendülése pozitív következményekkel járt a település társadalmi és kulturális életére nézve.

Néhány tervezett példát mutatunk be – amelyek a falumegújítás előkelő hagyományához kapcsolódnak – arra, hogy ez a folyamat Kirchlinteln településen továbbra is zajlik, és további hatása van:

- az egykori tejgazdaság felújítása Schafwinkelben,
- a Michaelshof gyermekotthon felépítése,
- egy régi tanya újrahaznosítása Geest-múzeum számára, a kirchlintelni „Haza Szövetség” által.

Végezetül megállapítható, hogy a falumegújítási tervvel a Lintelner Geest falusi térségben sikerült minőségileg hozzájárulni a vidéki életfeltételek javításához és a térségben pozitív gazdasági hatások eléréséhez. A tervezési terület képes volt megőrizni vonzerejét és javítani azon, mert felfedezte a térségi potenciálok alapuló egyedülállóságát, és azt a fejlesztés alapjává tette. Különösen ki kell emelni, hogy a projektben szerzett tapasztalatok és sikerek további ösztönzést jelentenek Kirchlinteln település minden helységének fejlődése számára, és hogy a terv időközben egész Alsó-Szászországban példaként és impulzusként szolgált számos térségi vidékfejlesztési projekt számára.

Az Európai Falumegújítási Díj 2000-ben történt adományozásával a megkezdett fejlesztési folyamat megerősítést kapott. Az elért sikeresség tudata hosszú távon megerősödött. A falumegújítás új elfogadása befelé, az azzal összefüggő presztízsnövekedés pedig kifelé nyit további esélyeket, és kínál jó előfeltételeket Kirchlinteln település vidékfejlesztésének alakításához.

Georg Böttner, falumegújítási tervező, Gerd Freese, Kirchlinteln polgármestere.

Európai Falumegújítási Díj 2002

Átlépni a határokat

A Vorarlberg tartománybeli Nagy-Walser-völgy az UNESCO által is elismert bioszférapark Ausztriában. A régiót 2000. november 9-én vette fel az UNESCO a fenntartható élet és gazdaság szempontjából modellértékű régiók listájára.

Ötlet születik

A mintegy 200 km² kiterjedésű Nagy-Walser-völgy és a területén található hat település, Thüringerberg, St. Gerold, Blons, Sonntag, Fontanella és Raggal Vorarlberg déli részén található. Megközelítőleg 3500 ember él ebben a hegyi paraszti élet által fémjelzett magashegyi völgyben, amely 580 és 2704 méteres tengerszint feletti

magasságban terül el. A zöld Flyschberg és a sziklás, mészköves Alpok által jellemzett völgy mélyen bevágódott, eróziós erők által létrehozott völgy, keskeny völgyfenékkal. A 13. században települtek be ide a walserek, akik a svájci Walisból vándoroltak el. Még ma is erről a történetről tanúskodnak a walserek jellegzetes szórványtelepülései, akiknek néhány háza szinte a szakadékra tapad rá.

A Nagy-Walser-völgy olyan egyedülálló terület, amelyen az ipar gyakorlatilag nem jelent meg, viszont helyette értékes természeti és kulturális kincsek vannak. Ezek adják a völgyben lakó nők és férfiak életminőségének, a mezőgazdaság, a turizmus, a gazdaság és a helyi termékek sikerének alapjait. A Nagy-Walser-völgy „kicsi egységekből” épül fel – legyen szó a mezőgazdaság, a kézműipar vagy a turizmus területről. Még ma is a kultúrtáji és erdei gazdálkodás hagyományos formái uralkodnak. A régiót a túlzott turizmus és a közlekedéstechnikai hasznosítás megkímélte. Ezeket a kisterületű szerveződéseket a múltban gyakran hátránynak tekintették, úgy tartották, hogy „valamit a fejlődés során elmulasztottak”.

A völgyben közel 200 mezőgazdasági üzem van, amelyeknek a fele még mindig teljes kapacitással működik – elsősorban szarvasmarhatartók és tejgazdaságok. A völgy lakosainak másik fontos kereseti forrása a turizmus, ami évente 170 000 vendégéjszakát jelent – ez a szám jelenleg már csak stagnál vagy csökken. Több mint 800 völgylakó rákényszerül arra, hogy a közeli Rajna-völgybe vagy Walgauba ingázzon, ha munkát akar találni, ami a völgyben való csekély értéktermelődshez vezet.

A lakosság a Nagy-Walser-völgyben egyre inkább tudatában van annak, hogy ez a vélt krízis esélyként is felhasználható egy olyan jövő érdekében, amelyben érdemes élni. A Walser-völgyi lakosság és a szakértők egyetértettek abban, hogy a Nagy-Walser-völgy harmóniát teremthet ember, természet és gazdaság között és ezáltal nemzetközileg elismert modellrégióként mutatkozhat be.

1998-ban a völgyben többé-kevésbé egységes álláspont alakult ki azon a téren, hogy egy élhető jövő érdekében valamit tenni kell. Azt is mérlegelték, hogy a Nagy-Walser-völgyben területfejlesztést forszírozzanak, amely a későbbi generációk számára is magas életminőséget tehetne lehetővé a völgyben. Végül megszületett az ötlet: az UNESCO „Ember és bioszféra” programja nyomán UNESCO-bioszféraparkot kell létrehozni és ezáltal az egész világot felölelő modellrégiók hálózatának tagjává válni, amely magába foglalja a fenntartható gazdaságot és életformát.

Bioszférapark: összhangban az ember, természet és gazdaság

Kezdettől fogva világos volt a bioszférapark ötletgazdái számára, hogy a Nagy-Walser-völgy fölé egyedülálló természeti és kulturális kincsei miatt nem lehet „védőburát” építeni. Egyetértés volt azon a téren, hogy a Nagy-Walser-völgyben olyan fejlődést kell megindítani, amely a völgyben élő emberek, a természet és a gazdaság számára is előnyökkel jár. Ezért tűnt a legalkalmasabbnak az UNESCO „Ember és bioszféra” programja a Nagy-Walser-völgyben megvalósítandó célok számára.

Ez a program az alapja az UNESCO által világszerte kijelölt bioszféra-rezervátumoknak – a bioszféra-rezervátumok célja, hogy a természetet anélkül használjuk, hogy károsítanánk azt. A bioszféra-rezervátumokat nem egyszerűen természetvédelmi területként határozzák meg, amelyekről az embernek lehetőség szerint ki kell vonulnia, sokkal inkább olyan helyek ezek, amelyeken a természetet megfigyelni és kutatni lehet, illetve amelyeknek tájképi kincsei a turizmus, gazdaság és életminőség tőkéjeként tekinthetők. Egy bioszféra-rezervátumban elsősorban arról van szó, hogy a fenntartható fejlődést támogassák, anélkül, hogy a következő generációk lételeményeit tönkreteszék.

„Részvétel” már a projekt kezdetekor

A Nagy-Walser-völgyben a lakosságot már 1998-ban, a kezdetek idején aktívan bevonták abba a kezdeményezésbe, hogy bioszféraparkot hozzanak létre. Bioszféra-rezervátumnak lenni ugyan kitüntetés, de igazán élővé csak akkor válik egy ilyen modellrégió, ha az ott élő emberek aktívan részt vesznek jövőjük formálásában.

Közel hetven, walseri férfi és nő dolgozik két külső vezetővel közösen egy irányelven, amely a következő öt évre a völgyben megvalósítandó célokat írja elő. A lakosság aktív részvétele segítségével sikerült már a projekt kezdetekor mértékadó véleményeket is figyelembe venni, ami fontos nézőpont volt a bioszféra-rezervátum ötletének elterjedésében és megszilárdulásában. A bioszféra-rezervátum víziója több munkacsoport (környezeti, közlekedési, szociális, kulturális, képzési, mezőgazdasági) esti megbeszéléseinek tárgya lett. Az irányelv elkészültét illőképpen megünnepelelték: mulatságot szerveztek, amelyre a völgy teljes lakosságát meghívták, olyan ünnepség volt ez, amely a régió tetteihez kívánta bemutatni. A bioszféra-rezervátum logóját sem profi készítette. A megfelelő logó elkészítése a bioszférapark számára a nagy-Walser-völgyi gyermekrajzverseny témája volt.

2000 júliusában a bioszféra-rezervátummá való kinevezést Vorarlberg tartományban és a 2001 júliusában történt UNESCO-kitüntetést is az egész völgyre kiterjedő rendezvényekkel ünnepelték – nem csak azért, mert a Walser-lakosság szeret mulatni, hanem mert rendkívül fontosnak vélték a közös fejlődésben elért mérföldkövek és eredmények közös ünneplését.

Értékes életet élni

Rendkívüli hatású volt az öntudat fejlesztésében az „Értékes életet élni” projekt – a bioszféra-rezervátum kialakításának keretein belül –, amelyet a Vorarlbergi Tartományi Kormány jövő kérdéseivel foglalkozó irodája a sokféle vorarlbergi település számára kezdeményezett 1997-ben. Az „Értékes életet élni” olyan projekt, amelyben elsősorban segítségnyújtást és az öngondoskodást tűzték ki célul a helyi ellátás megtartásával, vidéken és a városban. A helyi ellátást ebben az összefüggésben nyitottabban

és tágabban kell értelmezni. Ebben a kampányban nem csak a kisebb élelmiszerellátók megtartásáról van szó, hanem annál sokkal többről: mindarról, ami az életminőséget az adott településen vagy a térségben meghatározza.

Információ és menedzsment – a fejlődés fontos építőkövei

Mi a bioszféra rezervátum? Mit jelent ez számomra? És egyáltalán mire jó? Ilyen és hasonló kérdéseket válaszoltak meg a projekt koordinátorai a különböző tájékoztató rendezvényeken. Különösen fontosnak mutatkozott, hogy az egyes tájékoztatásokat a célcsoport-orientáltan tartsák meg. Ez konkrétan azt jelenti, hogy több gazda kétségeit el kellett oszlatni, akik a mezőgazdasági tevékenység korlátozásától tartottak, vagy a turizmussal foglalkozóknak pedig meg kellett mutatni, hogy a bioszféraparkká történő nyilvánításból és az azzal kapcsolatos projektekből milyen haszonra tehetnek szert.

Már az irányelvben rögzítették, hogy a lakosság igényli az egész völgyet érintő információs anyag elkészítését. 2000 júliusában életre hívták a „Látózöveget”, amelyet kéthavonta jelentet meg egy rugalmasan dolgozó völgybeli szerkesztőcsapat és a bioszférapark menedzsere, illetve témától függően külső szerzők, és a bioszféraparkkal kapcsolatos újdonságokról számolnak be.

2000-től létezik térségi koordinációs hely és szakértő menedzsment a nagy-Walser-völgyi bioszféraparkban főállású munkatárssal.

Az irányelvtől a konkrét megvalósításig

A völgy lakossága által kidolgozott irányelv tulajdonképpen az elkövetkező években elérendő célok gyűjteménye. Csak a kis részprojektek megvalósítása teszi láthatóvá a kis lépésekben megvalósuló sikert. Azért, hogy a bioszféraparkot a völgy vendégei számára is felismerhetővé tegyék, saját étlapot készítettek az „Ínyenc harkályok” projekt keretein belül, amelyeken speciálisan a régió termékeiből készült ételeket tüntetik fel.

A kulináris cserekereskedelem már működik a Fertő tavi Nemzeti Parkkal és bioszféra-rezervátummal: a Nagy-Walser-völgy bevon a programba egy „bioszféraparki bort” a burgenlandi régióból az ízletes, hegyi sajtok ízének gazdagítására. A jövő tervei között szerepel, hogy ellentételezéseként a „Walser büszkesége” nevű hegyi sajtot árusítsák a Fertő tavi bortermő vidéken.

A tömegközlekedés támogatását célozza, hogy a Nagy-Walser-völgyben útdíj ellenében használható utakat az egyéni közlekedés elől lezártak, ezeken csak a vorarlbergi helyi személyszállító járatok és a helyi buszvállalkozók közlekedtetnek kooperációban 2000 nyarától egy kirándulóbuszt, amely a látogatókat környezetbarát módon viszi a céljukhoz.

„Walser büszkesége” és „A pompás láda”

A Walser gazdái összedugták a fejüket, hogy termékeiket, főként a nyers tejből készült sajtot közösen árusítsák. Saját termékükkel, a „Walser büszkesége” nevű hegyi sajttal sikerült olyan tejárat megcélozni, amely lehetővé teszi, hogy a hagyományos mezőgazdaság művészetét a köves hegyvidéken megőrizhessék.

A „pompás láda” a völgy asztalosai által hazai fából készített doboz, amit a Nagy-Walser-völgy kulináris finomságaival töltenek meg. A projektet azért hívták életre, hogy a völgy mezőgazdasági termékeit könnyebben értékesíthessék. A projekt résztvevői gazdák, az alpesi tejtermelő közösség, illetve a völgy néhány asztalosa.

Környezeti képzés & energia & ácsolatfamárka

A bioszféra-rezervátumok fontos feladata a környezeti kutatás és képzés. A környezeti képzésünk formája a Nagy-Walser-völgyben a „bioszférapark-kaland”. A „bioszférapark-kaland” ökoszociális természeti élményekkel teli heteket és napokat kínál iskoláknak, családoknak és vendégeknek különböző témákat érintve a Nagy-Walser-völgyben.

A napenergiát és a biomasszával történő fűtést is nagy hangsúllyal kezelik ebben a régióban. A Nagy-Walser-völgy azt a célt tűzte maga elé, hogy az „e5” fenntartható energiaprogram keretein belül energiateljesítmény szempontjából hatékony régióvá

váljon. Ezen cél elérésében fontos adalék a saját energetikai tanácsadási hely, a nagy biomassa fűtőüzem, és a tűzifa tőzsde.

Az „Ácsolatfa a Nagy-Walser-völgyi bioszféraparkból” projekt az ácsolatfa értelmes és fenntartható használatát célozza meg a völgyben, és annak magas értékű feldolgozását és megmunkálását a minősített üzemekben. Valamennyi nagyobb erdőtulajdonos, a völgy minden települése és tíz kézművesüzem is részt vesz ebben a projektben. Gazdasági dimenziói mellett ez a szándék nagy társadalmi jelentőséggel is bír a völgyben: az üzemek létezését biztosítja, a minőségi munkahelyeket megtartja és újakat teremt.

Akadályok és sikertényezők

Nem ritkán hangzott el a felkiáltás – különösen a Nagy-Walser-völgyben megvalósítandó fenntartható turizmusról szóló viták alkalmával –, hogy „ez már korábban is létezett”. Bebizonyosodott, hogy a kerekasztalnál folytatott beszélgetések és hírek sokkal gyorsabban terjednek, mint a projektet kezdeményezők hiteles információi. Eleinte különösen a gazdák nyilvánították ki komoly félelmeiket a korlátozásokkal kapcsolatban. Kritizálni könnyű – együttcsinálni jobb volna: Az ember gyakran kerül szembe kritikákkal – ez többnyire olyan emberektől származik, akik nem vesznek részt aktívan a projektben, és emiatt kevés információval rendelkeznek, így azt „az ominózus bioszféraparkot” teszik felelőssé számos völgybeli fejlesztésért. Fontos lenne ezeket az embereket is rábírni a részvételre.

A projekt sikerének fontos tényezői voltak a völgyi lakosság aktív részvétele, az irányelv közös kidolgozása, a völgyben tett, hasonló problémákat és célokat kutató kirándulások. A siker alapkövei volt továbbá a véleményformálók, akiket nagyon korán be lehetett ültetni a közös csónakba. Remekül működik az egyes tartományi hivatalokkal való közös munka. Nem szabad elfelejteni a kísérő PR-munkát sem, amely által érzi a lakosság, hogy valami történik.

Az elkövetkező évekre projektekből és ötletekből nincs hiány, az irányelv arra vár, hogy sok kis lépésben megvalósítsák. A megvalósításokhoz természetesen még szükség van arra, hogy a megfelelő finanszírozási és támogatási lehetőségek életbe lépjenek. Az Európai Unió, a tartomány és a szövetség anyagi támogatásával a Nagy-Walser-völgyben nem csak a régió turisztikai fellendülését remélik.

A jövőben különösen fontos lesz fenntartani az előljárók (kezdeti) lelkesedését, a Walser-völgyi lakosok közös munkára való készségét, valamint az emberek motiváltságát a völgyben, hogy a jövőjüket a saját kezükbe vegyék. Az Európai Falumegújítási Díj elnyerése 2002-ben, amely a Walser-völgyi lakosoknak nagy örömet okozott, nagyban hozzájárult a lelkesedés fenntartásához.

Birgit Reutz-Hornsteiner, a bioszférapark menedzsere.

(További adalékok a Nagy-Walser-völgyről a Mellékletben.)

*Európai Falumegújítási Díj 2004**Kitörés az egyediség felé*

A közel 1000 lakost számláló Ummendorf a Magdeburgi-síkság északnyugati részén terül el, amely feketeföld talajával Közép-Európa legtermékenyebb vidékei közé tartozik, kerekén tíz kilométerre az egykori belső német határtól, és így az újraegyesítés előtti évtizedekben minden fejlődési hatástól el volt zárva. A csaknem kilátástalan helyzetből indult, nagyban motivált és saját kezdeményezésekkel teli faluközösségben – egy alsó-szászországi faluval kötött partnerkapcsolat által fellelkesülten, közvetlenül a határnyitás után – megindult a falumegújítási program számtalan

sokoldalú és nem utolsósorban egymásra épülő intézkedéssel, amelyek társadalmi és gazdasági stabilitáshoz és feltörekvő kulturális hangulathoz vezettek.

Ummendorf számára teljesen általános fejlődési cél, hogy a 21. század globalizálódott világában és a média által félmjelzett európai társadalomban az egyedülállóság és a helyettesíthetetlenség által vonzó környezet maradjon. Az ösztönző tényezőket a történelmi fejlődés és a táj adottságainak tudatos összekapcsolásával igyekeznek megtartani.

Kiindulási pont, módszerek és stratégiák

Az 1989–90-es évek társadalmi és szerkezeti változásai mérlegelést tettek szükségesé Ummendorfban, hogyan tudják az életkörülmények javulásával megakadályozni a nagyobb mértékű elvándorlást, különösképpen a fiatalok elköltözését. A feladat komplexitását úgy próbálták biztosítani, hogy már 1990 augusztusában megbízták a braunschweigi Witt tervezőcsoportot a falumegújítás megtervezésével. A hiányzó tervezési dokumentumok megkövetelték, hogy a teljes településről, beleértve valamennyi épületet és fát is, rajz készüljön. Ezzel a jövő különleges alapját teremtették meg.

A tervezőiroda és a képviselő-testület mellett helyi munkacsoport is tevékenykedett, amely kb. 30 egyesületi képviselőből, közösségi intézmények dolgozóiból és magánszemélyekből állt. Tizenegy munkagyűlésen és három polgári összejövetelen 1991 szeptemberéig a következő célokat fogalmazták meg:

- használati szerkezet, építésirányítási terv,
- a mezőgazdaság fejlesztése,
- a település képének elemzése, műemlékvédelem, épületek felújítása, a falu kialakításának irányvonalai,
- az utak és a közterületek felújítása,
- ökológiai leltárkészítés és zöldfelületek kialakítása.

A közös munkában felállították a prioritások listáját, amely a tulajdonosi formától függetlenül, a támogatási eszközök kiadására javaslatként szolgált. A megközelítőleg 850 000 euró támogatás megkönnyítette a korábban főként mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozó Ummendorf lakó-, pihenő- és idegenforgalmi településsé való átalakulását.

A községi tanács a fent említett alapokra építve terveket és szabályzatokat fogalmazott meg és dolgozott ki, pl. területfelhasználási tervet, zöldterületi rendezési tervet és helyi építési előírásokat. A „Minden Forrás” igazgatási közösség alapításával (1994) a községi tanács munkája némiképp más szerepet kapott.

A döntések meghozatalakor mindig a falu elsődleges érdekeit kell tekinteni. Az érintett polgárok intenzív közreműködése a település bizottságaiban biztos alapot kínál az érdekek érvényesítésére. Ha konkrét projektekről van szó, valamennyi érintettet és érdeklődőt meghívják, hogy kívánságaikat, törekvéseiket és javaslataikat előterjeszthessék. Erre általában meghatározott időpontokban kerül sor. A sikeres

tervezés után az érintett polgárok újabb meghallgatása következik, mielőtt kiadnák a feladatokat, vagy megfogalmaznák a rendelkezéseket. Különösen a nagyobb építési és zöldterület-kialakítási projekteket mutatják be már az előkészítési fázisban a nyilvánosságnak, ahol a tervezők, a projekttagok, a hatóságok és a községi tanács képviselői is jelen vannak. A polgárok tanácsait közvetlenül rögzítik és figyelembe veszik a további tervezésnél és kivitelezésnél. A terveket is csak ilyen egyeztetés után lehet bemutatni a képviselő-testületi üléseken.

A projektek a falufejlesztési terven alapulnak, illetve azok továbbfejlesztéseiként születnek meg. A falumegújítási program végrehajtása az egység jegyében és a projekt minden fázisában a tervezői csoport szakmai irányítása alatt történt.

Településfejlesztés, építés és használat

A társadalmi együttműködés Ummendorfban előkelő helyen áll. Így visszatérő útépitési hozzájárulások vannak a falu teljes területén, hogy egyetlen telektulajdonosra se essen túl nagy teher, és a megkapott útépitési támogatási összegeket a falun belül ki-egyenlítve használják fel. Minden politikai döntésnél figyelmet fordítanak arra, hogy a polgárok és közösségek érdekeinek egyformán megfeleljenek. Ez érinti a hasznosítási jogokat, a lakáskínálatot és az új építések fejlesztésének kérdéseit, ahol sikerült mintegy 50 kommunális lakóingatlant létrehozni és a forráspazarló egyéni építkezés helyett értelmes alternatívát kínálni, amelyet ráadásul a lakosság is előnyben részesít.

A település nyilvánvaló célja a történelmi arculatot tükröző építészeti emlékek megőrzése, helyreállítása és ápolása. A nyilvános területek, mint az utcák, utak és parkosított területek esetében lehetőség szerint természetes építőanyagokat használnak fel és ezáltal a mindenkori útépitéseknél megőrzik a falusi karaktert. Ummendorf település területfelhasználási tervében 1991-től kisebb, újonnan beépíthető területeket

jelölt ki, amelyeket a meglévő beépítési területekhez, a meglévő út- és szolgáltatási hálózathoz kapcsolva erőforrásokat lehet megtakarítani. Ezenkívül hézagokat kellett beépíteni anélkül, hogy a számos háztáji gazdaságot terhelnék vele.

A település képét meghatározza a központban található történelmi vár épülete, amely 1919-től a település tulajdonában van. 1924-től ebben található az iskola és a mai Ummendorf Várbeli Börde Múzeum. Ezenkívül a vár előtti területet lakások és beépítés céljára nem használták. 1990-től átfogó helyreállítási munkálatok következtek, hogy a várat a járás határain túl is ismert kulturális központtá fejlesszék tovább. A tetőzetten és a középkori kapun szükséges munkálatok után az iskola és a múzeum fűtési és higiéniai berendezéseit újították fel. A történelmi külső építmények adnak otthont az iskolaudvarnak, egy szoborparknak, a fűszer- és gyógynövénykertnek és egy mezőgazdasági gépkiállításnak.

A barokk kerti lakot 2000-ben újították fel és jelenleg információs pavilonként működik a nagy kiterjedésű, mintegy 400 növényt számláló fűszer- és gyógynövénykertben. Különösen bonyolultnak mutatkozott a tetőszerkezet történelmi szempontból is megfelelő újjáépítése.

A műemlékvédelem alatt álló „Heinemanns Udvar”, amely jellegzetes négyszögletű ostfáliai épület 1794-ből, azzal a céllal újították fel, hogy az általános iskolás gyerekekhez az elmúlt idők életmódját egy kicsit közelebb hozzák. A projektet az iskola és a Börde Múzeum vezeti. Az ehhez tartozó, 1900-ban létrehozott paraszti keretet egy díjat nyert restaurálási terv alapján átalakították, így most egy iskolai kert, egy történelmi szempontból autentikus terület és egy ökológiai zóna integrációjaként fogható fel. Színház céljára szolgáló csűr, istálló és műhelyek egészítik ki az együttest. Elkezdődött egy művészlakás kialakítása az egykori istállóbeli cselédlakásból. Az udvarban kap helyet néhány egyesület is.

További hangsúlyos fejlesztési területek

- Egy nagy csűr átépítése modern tűzoltósági épületté.
- Egy régi juhistállóban falusi bolt, ital- és takarmánykereskedés berendezése.
- Egy istálló- és műhelyépület átalakítása asztalosműhellyé.
- Modern mezőgazdasági üzem felépítése két udvartér egyesítésével, egy történelmi lakóépület felújításával.
- Üresen álló üzlethelyiségek és tetőterek kiépítése az épületállomány megóvásával, a község és számos magánszemély segítségével.
- A társadalmi élet számára nagy jelentőségűek az „Oppermann & Schmidt” házi betegápolási szolgálat újonnan épült helyiségei és a négy egyszobás lakás a gondozott lakosoknak az egykori fogadóban.
- Számos egyéni kezdeményezés a történelmi épületállomány használatára.
- Egy lakóház újjáépítése a favázás szerkezet és a helyben található homokkő kombinációjával.
- A „Rög”, mint jellegzetes történelmi újtelepülés megtartása, amely 1910 és 1920 között a koronabirtok betelepítésekor létesült.

Környezet és energia

Ummendorf polgárainak komoly törekvése a környezetvédelem. A természetkárosító tevékenységek elleni egyik első kezdeményezés már a rendszerváltás idején, 1989–1990-ben megszületett, amikor Ummendorf közvetlen közelébe szemétegető mű építését tervezték. Végül az ummendorfi lakók által szervezett közösségi tüntetés megakadályozta a szemétegető megépítését. A kilencvenes évek végétől két évente környezeti napokat szerveznek, amelyeket egy munkacsoport készít elő. Ezeken a napokon ökológiai projekteket mutatnak be, de vannak témával kapcsolatos kiállítások és képzési lehetőségek is. Időközben a környezeti napok régió túlmutató jelentőséget nyertek.

Különálló eső- és szennyvízelvezető rendszert építettek, a háztartások kb. 65%-a csatlakozott rá. Ezáltal a károsanyag-kibocsátás a környező mezőségeken csökkent, és így, a „Selsche Bruch” területéhez hasonlóan, tájvédelmi körzetté nyilvánították.

Jelenleg egy rentábilis biogázüzem létrehozásának lehetőségeit vizsgálják az agrár-gazdaság szarvasmarhatelepén, ahol az áramtermelés mellett a hulladék hő hasznosítása is szóba kerül. 2006 októberéig elkészül egy többhasznú ifjúsági pavilon, amelyben lesz szálláslehetőség kerékpáros turisták számára, kastélybolt az Ummendorfban előállított termékek közvetlen értékesítésére, hálózati iroda arra a célra, hogy a 9. Európai Falumegújítási Díj átadási ünnepségét⁹ előkészítsék stb. Ezt az épületet, amely 2×150 m² lesz, a biogázüzemből származó távhővel fogják fűteni.

A kecsketelep 1995-től rendelkezik napenergiát villamos energiává átalakító berendezéssel, amivel teljes energiaellátását megoldja. Néhány éve több magánszemély is napenergiát használ fűtésre. Az újonnan megépített ifjúsági és sportcentrumban 2004-ben helyeztek üzembe napkollektorokat, meleg víz nyérésére.

Kulturális kezdeményezések és továbbképzés a faluban

A rendszerváltás idején, 1990-ben jött létre a „falumegújítási munkacsoport”, amelyben mintegy 30 polgári személy dolgozik együtt az illetékes építészirodával a falu építészeti kialakításának koncepcióján. A falu 850 éves fennállásának ünneplését 1995-ben bizottság készítette elő, amelyhez mintegy 40 ummendorfi lakos tartozott. Ez adta meg a kezdeményezést a falu történelmének intenzív tanulmányozásához és a jövőbeni, közösséget kovácsoló rendezvényekhez. 1995-ben alapították az Ummendorfi Várszínház Egyesületet, egy népi színház körét, amelynek 80 tagja van, ebből 50 amatőr. A színház több mint fele gyermek vagy 30 év alatti fiatal. Olyan darabokat állítanak színpadra, amelyek Ummendorf történelmében gyökereznek, de a térség történetét is elmesélik. Az előadások nagy látogatottságnak örvendenek a lakosság körében, de a régió túlérő jelentőséggel is bírnak. A színházi előadások

⁹ Már megtörtént esemény. Részt vettem a díjkiosztón és a hozzá kötődő rendezvényeken – igazi profi munka volt. (A szerk.)

szövegét Ummendorf lelkésze írja. A falu és a térség történelmi gyökereivel foglalkozva erősödik a falu lakosságának identitástudata és nem utolsósorban az amatőr színjátszók önbizalma is. A közös gyakorlás különös közösségi érzést teremt.

A helyi történelem, a természethez való kötődés és a közösségi élmények kapcsolatát az évente megrendezésre kerülő, környékbeli falvakba irányuló túrák teremtik meg. Ezáltal nemcsak a szűkebb lakóhely iránti érdeklődés nő, hanem a szomszéd települések lakóival is elmélyülnek a kapcsolatok.

A falu kulturális kezdeményezései között különleges helyet foglal el a Börde Múzeum. A régió túlmutató jelentőségű rendezvények mellett (veterán autók találkozója, történelmi kézművespiac, az ummendorfi várjátékok keretében megrendezett nagyszabású koncertek, adventi vásár) számos kisebb rendezvény is van (többek között várlakoma, felolvasások, kamarakoncertek), amelyek betekintést engednek az elmúlt generációk életének szokásaiba is, és fontos ismeretszerző lehetőségnek is tekinthetők.

A régió határain túl is ismert intézmény található a falu központjában, a „Heinemanns Hof”, amelyben a múzeum, az iskola és az önkormányzat közösen egyedülálló kulturális képzőközpontot hozott létre. A parasztház földszintjén a gyerekek az iskolai kerti oktatás keretein belül tanulnak és a szünidő alatti projekthetekben régi háztartási tevékenységeket is megismernek, mint a befőzés, régi receptek alapján történő főzés, saját termelésű gyümölcs és zöldség elkészítése, kisállatok, mint galamb, nyúl és tyúkok etetése.

Ummendorfban három nyilvános könyvtár van, amit a falu lakossága használhat: iskolai könyvtár az általános iskolában, evangélikus közösségi könyvtár a lelkészi hivatalban, és múzeumkönyvtár a Börde Múzeumban.

Társadalmi-kulturális és szociális minőségek, intézmények

Az ummendorfi evangélikus egyházközség különösen sok kezdeményezést szorgalmaz, főként a női munka jelentőségével kapcsolatban. Ennek megfelelően az Evangélikus Nőegyletben havi rendszerességgel találkoznak a fiatal nők. Az ummendorfi evangélikus női segélyszervezetnek mintegy 25 hölgytagja van, akik folyamatosan azon fáradoznak, hogy az idős, és főként egyedülálló asszonyokat kimozdítsák a magányukból. Évente többször megrendezik a „hölgyreggelit”, amely munka nélküli nőket támogató kezdeményezés. A közös reggelit többnyire különböző témákban tartott művelődési rendezvények követik, amelyek a korcsoportokhoz igazodnak. Mindeközben a nők a környező településeken ebből a lehetőségből szokást csináltak. Egy tiszteletbeli munkatársakból álló csoport ezt a „hölgyreggelit” a lelkésznő vezetése alatt készíti elő.

A falu legfiatalabb egyesülete a Népviseleti és Hagyományápoló Egyesület, amely a falukrónika továbbírásán is fáradozik. A falubeli ünnepeken, terményért háláadó ünnepeken, és az évente megrendezett Szászország-Anhalt tartományi napon az egyesület történelmi viseletekben jelenik meg. A tagok a régi ummendorfi hagyomá-

nyokat élesztik újra, pl. májusfa állítása, közös karácsonyi kalács sütése, disznóölések, heti levesek főzése a gyermekágyas anyák számára, történelmi hagyományú gabona-, burgonya- és káposztabetakarítás stb. Az évente megrendezett bolhapiaccal különböző falubeli projekteket támogatnak, mint például a napközi otthon vagy a templom épületén szükségessé vált építési munkálatok. Összességében az egyesület a falu összetartásán fáradozik és a régi hagyományok elfeledésétől óv. Ezenkívül fontos képzési feladatokat is teljesít.

A Tengerész Bajtársi Egyesület, az Ummendorfi Sportegyesület és az Ifjúsági klub a Pásztorsíp zenekarral a 14–18 éves fiatalok számára nyújt értelmes időtöltési lehetőséget.

A napközi otthonban kereken 55 hely van, egész napos ellátást kínálnak a 0–10 éves gyerekek számára, a még nem iskolás és napközis gyerekeknek pedig nevelést és foglalkoztatást biztosít. Az Ummendorfi Váriskola elsőtől negyedik osztályos korig szabadidős tevékenységeket is teremt, mint pl. a korongozás, kézimunka, zene, tánc, kisállatellátás és még sok más.

Különös figyelmet szentelnek a sérültek beillesztésére a falubeli gazdaságokba és életbe, mint pl. a helyi üzemekben gyakorlati helyek felállítása a fogyatékkal élő tanulók számára.

Még sok a dolgunk!

Ummendorf büszke arra, hogy elnyerte 2004-ben az Európai Falumegújítási Díjat. Mindent megteszünk azért, hogy a zsűri kívánalmainak a jövőben is megfeleljünk: Ummendorf meggyőző modell arra, hogy példaértékű lakossági aktivitással és az erősségek intelligens felhasználásával egy majdnem kilátástalan kiindulási helyzetből hihetetlen kisugárzású, saját erőből boldoguló település alakul ki és valami egyedülálló teremődik meg. Ummendorf ezzel Európa valamennyi falujának és vidéki közösségének bátorságot és reményt ad a sikerhez.

Reinhard Falke, Ummendorf polgármestere.

(További adalékok a faluról a Mellékletben.)

*Európai Falumegújítási Díj 2006**A változás, mint esély*

A körülbelül 2750 lakosú, közigazgatásilag Nijefurdhoz tartozó Koudum Frízföld délnyugati régiójában helyezkedik el, közel az Ijssel tóhoz.

A Hollandia morénáin, termékenyen humuszos talaján található Koudum korábban mezőgazdasági beállítottságú falu volt, amely a 20. század második felében a helyi kertészet igazi központjává vált, virágkorában saját árverési épülettel rendelkezett és az egész országban jelen volt termékeivel. Mindemellett a falu Hemelumer Oleferd település központja is volt és ezzel együtt viszonylag magas életszínvonalat tudott garantálni.

1984-ben azonban – egy közigazgatási reformot követően – a falu elvesztette központi státusát, ami káros hatással volt egész politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális életére is. A munkahelyek és ezzel együtt a lakók száma drasztikus mértékben csökkent, egész családok költöztek el. A legfontosabb szolgáltatók megszűnéssel fenyegettek, sok üzlet tönkrement, üres, dűledező házak és üzlethelyiségek jellemezték az utcaképet, egyre több volt az üresen álló ház, egyre kisebb a telkek utáni érdeklődés, minden és mindenki negatív volt. A befektetések ellehetetlenültek, a bankok is eltanácsoltak ettől, mondván, ne fektessenek be egy „haldokló” faluba... Röviden: a falu a megszűnés határán volt. A tartomány legfontosabb újságja, a Leeuwarder Courant is a falu hanyatlásáról jövendölt.

Bátorság alulról

Ez a hozzáállás szerencsére nem tartott sokáig. Hamarosan új kezdeményezések indultak és a polgárok kisebb csoportokba tömörültek, hogy önálló ötletekkel rukkolhassanak elő és mindenféle új tevékenységekbe fogtak.

1987-ben a helybeliek egy csoportja hozzáfogott, hogy számba vegye a problémákat és megpróbáljon megoldást ke-

resni rájuk. Idővel egy emberként kezdtek gondolkodni és egy szorosabb, hatékonyabb hálózatot építettek ki. Ez a csoport alapította meg később a Trochgean Alapítványt, amelynek jelentése fríz nyelven: „továbbcsinálni”.

A csoport legfontosabb kezdeményezése a 90-es évek elején a falu határában lévő építési telkek megvásárlása volt, mely sokak számára igen komoly anyagi kockázatvállalással járt, mivel a politikusok és az önkormányzati szervek nem bíztak a kezdeményezésben és nem voltak hajlandóak pénzzel támogatni azt. A bátorságukat azonban siker koronázta. 1994-ben kezdték meg a „Morraplan” elnevezésű lakópark építését. Az eredmény önmagáért beszél: 130 lakás, részben nyaralók, részben állandó lakás céljára épült épületek. Ennek nyomán 15%-kal nőtt a falu népessége, ismét növekedésnek indult a falu gazdasági ereje, így növelve a Koudumban működő vállalkozások túlélési esélyeit. Ez pedig elég okot szolgáltatott ahhoz, hogy a Trochgean Alapítvány valóban „továbbcsinálja”.

Természetesen nem csupán az alapítvány munkálkodott a falu érdekében. Tiszteletbeli munkatársak, a falu érdekközösségei, vállalkozói szövetségek, lakóközösségek, a község, a tartomány és az Európai Unió most már együtt dolgoznak a falu és a tartomány átfogó fejlesztésén. Igazán figyelemre méltó, hogy valamennyi párt azonos szinten kommunikál egymással és működnek együtt.

Projektek és tevékenységek

A falu megújításának célja kezdettől fogva világos volt: Koudum váljon vonzó lakó-, munka- és szabadidős térré, polifunkciós központi intézményekkel Frízföld egész délnyugati régiója számára. Sok konstruktív vitát, néhány kudarcot és számos újrakezdést követően sikerült egyre több projektet útjára indítani.

Ezek közül néhány példa:

- a falu központjának felújítása;
- a továbbtanulás lehetőségét biztosító iskola megtartása azáltal, hogy elhelyezésében kombinálták és tartalmilag is összekapcsolták a helyi rádió- és televízióadóval, a nyilvános könyvtárral, a fiatalok találkozóhelyével és a zeneiskolával;

- sok üresen álló épület új hasznosítási megoldásainak megtalálása: ily módon például egy volt diszkó most szobrászképző központként működik, ahol a potenciális művészek bővíthetik ismereteiket, az egykori községházát pedig vállalkozások hasznosítják;
- egy központi épület kialakítása, melyben közösen működik a rendőrség, a tűzoltóság és a mentőszolgálat;
- „Aquadukt”¹⁰ építése vízi út feltárásához;
- szociális bérlakások lebontása és újak építése, különböző árfekvésű öröklakások építése;
- egy idősök otthonának felújítása és egy olyan épületkomplexum építése, mely különös figyelemmel van az idősök igényeire;
- szellemi vagy testi fogyatékkal élők számára igények szerinti lakás és munka lehetőségeinek létrehozása;
- egy olyan intézmény megjelenése a faluban, mely az otthoni kezeléssel és ápolással foglalkozik;
- ipari terület kijelölése a helyi vállalkozások számára;
- sportpályák és játszóterek építése.

Sokáig folytathatnánk még a projektek és egyéb tevékenységek listáját. Említést tehetnénk még például az egzisztenciájukat itt megalapozni kívánók számára kínált segélyekről és célzott tanácsadásról, melyek számos üzletet és vállalkozást indítottak útjukra, vagy a helyi malom és kertészeti üzemek számára felkínált támogatásról, melynek jelentős részét saját piaci pozíciójuk megerősítésére használhatták, de az identitástudat erősítése miatt is különösen fontos.

Szólnunk kell továbbá a természetvédelmi programokról is, melyekre már régen nem úgy tekintenek, mint akadályra, hanem sokkal inkább mint olyan értékes fejlődési potenciálra, melyet célzottan kell kihasználni; vagy arról, hogy a Trochgean Alapítvány a Morraplan-projektből származó bevételeit fontos kezdeményezések támogatására fordítja, mint például az egész faluban a gyors internetkapcsolat kiépítése; vagy arról, hogy nem csupán a falu határain belül aktívak az emberek, hanem egy fejlesztéstámogatási együttműködés keretében az állattenyésztéssel és tejgazdálkodással kapcsolatos gyakorlati és elméleti tudást Tanzánia egy régiójában is továbbadják.

Mindezekon kívül sok még az ötlet és a terv. Például egy biogázüzem létrehozása, mely egy új lakóövezetet látna el energiával – ez egyszerre jelentene pluszbevételt az azt létrehozó gazdálkodók és a mezőgazdasági üzemek számára, ugyanakkor az éghajlatvédelem szempontjából is igen fontos lenne; vagy a „Morra Mar” projekt, melynek keretében egy újabb lakóparkot hoznának létre nyaralók és ápolásra szorulóknak számára épített lakásokkal, szabadtéri- és teremsport-lehetőségekkel, valamint egy utasforgalmi kikötővel.

¹⁰ Az Aquadukt egy olyan speciális híd vagy – mint Koudum esetében – többszintű útkereszteződés, aminek a felső szintjén víz található, vízi járművekkel közlekednek rajta. (A szerk.)

A siker tényezői

Elsősorban maguknak a helybelieknek kell kreatívan és innovatívan dolgozniuk, ahogy ez Koudum esetében is látható. Ők igazán mindent beleadtak és komolyan veszik, ha a falujukról van szó. Ezzel kapcsolatosan a „Dorpsbelangen” (faluérdekek) is nagyon fontos szerepet játszik. Ennek a több bizottságra tagoló civil szervezetnek már a falu 92%-a tagja.

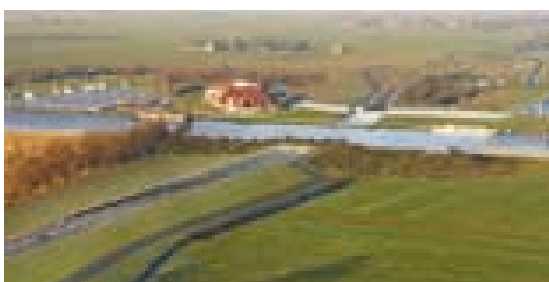
A polgárok elkötelezettsége, a bőséges adag bátorság, valamint az együttműködés igénye mellett a sikerhez a tágran megfogalmazott célok is elengedhetetlenül fontosak. Ötletekre, a megvalósulás esélyére, valamint a tervező hatóságok közreműködésére is szükség van ahhoz, hogy sikerüljön elérni egy alapvető javulást és általános fejlődést. Ennek megfelelően került összeállításra a „Koudum szerkezetterv”, mely a falu közösségének valamennyi ötletét és javaslatát tartalmazó gyűjtemény. Ezt alapul véve, valamint az időközben szerzett ismeretek és tapasztalatok felhasználásával készült el 2004-ben az „Alapterv 2005–2015”. Ebben a falu és a tartomány jövőjével kapcsolatos cselekvési tervek vannak leírva, és mára kiderült az is, hogy azon kezdeményezések, melyek beleillenek ebbe a koncepcióba, gyorsan meg is valósíthatóak.

A szilárd és jól megalapozott fejlesztési terv, amelyet nagyon alapos tervezés, az önálló kezdeményezésekre való koncentráció, a helybeli lakosság bevonása, a kockázatokra való teljes készütség és a fenntarthatóság jellemez, lehetővé tette, hogy – politikusokkal és szakértőkkel együttműködve – Koudum erős csapata – a Dorpsbelangen, a Vállalkozói Szövetség és a Trochgean Alapítvány – sokféle intézkedést és projektet vigyen véghez, amelyek jelentősen növelték a falu vonzerejét a helybeliek és a nyaralók számára is.

Mérleg

Koudum ma ismét nagyon jól élhető település. A falu a legjobb úton halad afelé, hogy valóban egy vonzó lakó-, munka- és rekreációs övezetté váljon. Ez pedig a közvetlen környéknek is hasznára válik, mert ők is profitálnak a községünkben megvalósított fejlesztésekből, így egyre inkább bevonjuk őket is a fejlesztési tervezésbe.

Koudumban sikerült a „Változást, mint esélyt” felismerni és azt kihasználni. Megérteni, hogy hogyan kell reagálni a megváltozott realitásokra egységes és fenntartható, kiemelkedő minőségben végrehajtott falufejlesztéssel, ami 2006-ban az Európai

Falumegújítási Díjat is eredményezte. Meggyőződésünk, hogy ezzel más térségeknek is erőt adhatunk és példaképpül szolgálhatunk.

Johan Winston Boekhoven Nijefurd polgármestere.

DORFBEUERN

Adolf Hinterhauser 2004 óta Dorfbeuern község polgármestere. *„A falumegújításnak köszönhetően községünk ismertsége rendkívüli mértékben javult. Ez a körülmény napjainkban még inkább pozitív hatású, hiszen Michaelbeuern/Dorfbeuern mindinkább üdülőfaluként kívánja magát a köztudatba helyezni (Via nova zarándokút stb.). A településkép szépítése és a központok felélénkítése akkoriban nagy jelentőségű volt. A település magjának revitalizálása példaértékű volt.”*

Községi struktúra – 2005. évi állapot

Lakosság: 1400 fő, 400 háztartás, a lakosság lélekszáma növekszik
(az utóbbi 10 évben +17 százalék)
Terület: 1,4 km²; 560 m tengerszint feletti magasság
Költségvetés: 1,7 millió euró rendes költségvetési összeg,
1 millió euró rendkívüli költségvetési összeg
Infrastruktúra: iskola, óvoda, orvosi ellátás, helyi gondozás, vendéglátás
Munka és gazdaság: kb. 300 fő ingázik a városba
Mező- és erdőgazdaság: kb. 50 mezőgazdasági üzem – legelő, tejtermelő marhatartás,
65 százalék háztáji gazdaság
Michaelbeuerni bencés apátság – képzés, kultúra, történelem, mezőgazdaság,
a térség szellemi központja

Állományhasznosítás

- Oichtenriede természetvédelmi terület – először szerződéses természetvédelem – földtulajdonosok kártalanítása
- Következetes településrendezés akadályozta meg a település szétszóródását – 60%-os belterületté nyilvánítás
- Földösszevonási eljárás
- Intakt településkép – öt településkép-koncepció – régi állagú építmények új hasznosítása
- Az apátság szanálása, pl. apátsági terem, oktatóház, templom, apátsági pincészet, felsőtagozatos iskola, mezőgazdaság
- Új tornaterem Königsbergerstadlban (korábban mezőgazdasági raktárhelyiség volt)
- Az egykori apátsági vendégház (új hasznosítása községi központként) és magántulajdonban lévő lakóházak szanálása a községben

Tervek és koncepciók

- Fejlesztési koncepció (Salzburg tartomány egyetlen községe, amely képviselő-testületi határozatot hozott arról, hogy nem ad ki zöldterületre egyedi engedélyt)
- Falumegújítási program (Salzburg tartomány 1. modellértékű községe)
- Beépíthető földterület biztosítási modell (Wagnerfeld, a helybelieknek, 3 hektár)
- Öt településkép koncepció
- Házkataszter (Michaelbeuern, Dorfbeuern, Vornau és Breitenlohe)
- Faluökológiai tanulmány
- Beépítési terv (Wagnerfeld – a verseny után)

- Beépítési terv (faluközpont – a verseny után)
- Távhőtanulmány
- Energiakoncepció
- Ingyenes építési tanácsadási akció
- Közlekedési koncepció (Michaelbeuern)
- Tavi vízkezelő létesítmény
- Oichten renaturálása
- Ingyenes zöldterületi tanácsadás
- A község társadalmi szerkezetének elemzése
- Családi park
- Élményfalu

Településkép

- Öt településkép kialakítása
- Homlokzatszépítési akció
- Kábelfektetések (áram, telefon, közvilágítás, kábeltévé stb.)
- Új kutak létesítése helyi művészek segítségével
- Utcatér-kialakítás
- 80 kisméretű műemlék szanálása és fenntartása
- Ingyenes építési tanácsadás

Ökológia – energia

- Élőhely-térképezés Salzburg tartományban
- Oichten renaturálása
- A Lielon-patak természetes fejlesztése
- Nedves biotópok megteremtése és fenntartása
- Növénytelepítési akció hazai fakkal és bokrokkal
- Virágdíszítés
- Közterek gondozása egyéni kezdeményezések keretén belül
- Távhőellátás az apátság aprítékfa-feldolgozó berendezésével
- Energiamegtakarítási intézkedések minden középület számára
- Az apátság biogáz-létesítménye
- A község teljes csatornázása
- Házkataszter
- Hulladékudvar – hulladékkezelés – hulladékszelektálás

Gazdaság

A helyi gazdasági élet támogatása az alábbi területekre vonatkozó megrendelésekkel:

- Az apátság szanálása és új építés
- Községközpont: szanálás és új építés
- Kézműves-kiállítás (óvoda és alsó tagozatos iskola)
- Falumegújítási iskola (szemináriumok, konferenciák, tanulmányi utak stb.)
- Munka nélküli fiatalok foglalkoztatására tett kezdeményezések
- Első teleház Ausztriában
- 36 építési telek a község lakóinak

- Öt hektár méretű iparterület – üzemtelephelyek – munkahelyek
- Csatornaépítés – a község egész területén, 15 km hosszan
- Óvoda építése, alsó tagozatos iskola és a tornaterem szanálása
- Élményfalu
- Bauernherbst (betakarítás ünnepe)

Kultúra – képzés

- A michaelbeuerni bencés apátság bentlakásos magán felső tagozatos iskolája 350 tanuló számára
- Kulturális egyesület alapítása
- Az alapítvány oktatóháza
- Képzési hetek
- A 80 kis méretű műemlék tudományos nyilvántartásba vétele
- Könyvtár létesítése, amelynek súlypontja a falumegújítás
- Színház (falumegújításról szóló darab)
- Házkrónikák készítése
- Helytörténeti könyv kiadása (apátsági krónika)
- „Dorfbeuern 2000” brosúrák
- A falu- és városmegújító iskola megalapítása – 1986-tól 2003-ig Dorfbeuernban székel
- Az első teleház létrehozása Ausztriában 1990-től 2003-ig működött

Információ – polgárok részvétele – önálló kezdeményezések

- Faluújságok és polgármesteri levelek (20 év alatt 1600 A4-es oldal)
- Rendszeres falugyűlések
- Munkakörök a fejlesztési koncepció, a településkép-koncepció, a tartományi kiállítás, a környezet, a közlekedés, a szociális ügyek, a turizmus, a telematika, az élményfalu, a családi park stb. érdekében
- Az óvoda, az alsó és felső tagozatos iskola, a nők, a fiatalok és az idősek bevonása a falumegújító projektekbe
- Archív anyagok létrehozása (fotók, diák, videók)
- Falu- és városmegújítási iskola (szemináriumok, konferenciák stb.)
- Szakképző intézetek – Salzburgi Szakképző Intézet, Katolikus Szakképző Intézet, képzési hetek

Szociális ügyek

- Szomszédi segítségnyújtás – segítségadás tűzesetkor, halálesetkor, katasztrófa esetén
- Szociális kör – társadalmi munkában nyújtott segítség rászorulóknak, látogatói szolgálat stb.
- Plébánia – község: közös klauzúra
- Egyesületek: szociális projektek, adventi vásár támogatása
- Fejlesztési segély (Ghána-Michaelbeuern/iskola)
- Menekültek segítése és integrálása (az egykori Jugoszláviából)
- Gazdálkodók segítenek gazdálkodóknak

Együttműködés, partnerség

Flachgau-Nord Regionális Szövetség – hét község
Salzburg–Berchtesgadeni vidék–Taunstein, Salzburg/Bajorország európai régió
A falumegújítás és a községfejlesztés európai iskolái
Fejlesztési segítség és partnerség egy ghánai iskolával
Partnerség az alsó-ausztriai falumegújító faluval, Erdberggel

STEINBACH AN DER STEYR

Christian Dörfel véleménye, aki 2002 óta polgármestere Steinbach an der Steyrnek: *Steinbach an der Steyr községe immáron közel 20 éve – a lakossággal együttműködő politikai és társadalmi felelősségvállalókkal – kiáll falumegújítási és fenntartható fejlesztési filozófiája mellett. Egyetlen steinbachi lakos sem tudja ma már elképzelni, mi lett volna, ha nem indultunk volna el a „steinbachi úton”. Községünk számára minden egyes falumegújítási projekt jelentős lépés volt a jobb jövő felé. El kell ismernünk, hogy kezdetben számos projektnél ez nem is volt olyan egyértelmű: mint minden új ötletnél, először fel kellett venni a harcot a felmerült kétségekkel szemben, és fel kellett ébreszteni a „vállalkozó szellemet”. De a projektek szerteágazó haszna már a megvalósítás fázisában egyértelművé vált. Nem ritkán épp a kezdetben szkeptikusan gondolkodókból váltak egy projekt lázas támogatói, amint megértették a mögöttes, mélyebb értelmet.*

Épp ennek köszönhetően, számos steinbachi lakos számára bírt hatalmas jelentőséggel az Európai Falufejlesztési Díj odaítélése az 1994-es évben: ez jelentette az addigi teljesítmények elismerését és ösztönzést a kijelölt út feladatainak továbbviteléhez. Ezen nemzetközi elismerésnek köszönhetően hirtelen ráébredtünk, hogy nem vagyunk magányos harcosok, hanem egy széles európai mozgalom részesei, melyhez egyre többen csatlakoznak, és amely ténylegesen olyan receptként értelmezhető, aminek segítségével a kicsi, pénzügyileg gyenge lábakon álló vidéki községek sokszínű problémái megoldást nyerhetnek. Gyakran van szükség a külső megerősítésre is a tevékenység folytatásához. Sokak számára – így számomra, mint az akkoriban még fiatal községi tanácsos számára is – ez a kitüntetés pluszmotivációt jelentett, hogy tovább dolgozzunk önállóan a feladatokon. Pontosan emlékszem, milyen büszkék voltunk a kitüntetésre, és mekkora erőt merítettünk belőle. Erőt, amire szükségünk volt, hogy a még tervben lévő projekteket kézbe vegyük és megvalósítsuk.

Minden megvalósított projekt érthetőbbé és megfoghatóbbá tette, miről is szól valójában a falumegújítás: arról van szó, hogy a felelősséget saját magunk vállaljuk, együtt dolgozunk, és a sikeres projekteknél együtt is tudunk örülni. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy – mint annyira más dolog is – a falumegújítás mindenneelőtt a „fejekben játszódik le”. A falumegújításhoz szükséges a pozitív életszemlélet, valamint a saját élettér melletti kitartás, annak minden erősségével és gyengéivel.

Az évek és évtizedek folyamán természetesen változtak a tevékenyen részt vevő személyek. Az „úttörők” átadták a stafétabotot a fiataloknak, úgy a községpolitikában, mint az egyesületekben és a helyi szervezetekben. A személyeken túl azonban változtak a feladatok, a keretfeltételek és a környezet is, melyben mozgunk. Ennek okán a legfontosabb feladat a múltban

és a jövőben is az, hogy biztosítsuk a már elért sikereket, és azokat az utódokban tudatosítsuk, megerősítsük a falumegújítás és a fenntartható megoldások elérésének szükségességét, és ezen gondolatokat fejlesszük is. Meggyőződésem, hogy ez az áttörés is sikerült. Steinbach jó úton halad a magát a jövőben hathatósan képviselni tudó község megvalósulása felé. Határozott szándékunk továbbra is ezt az utat járni.

Projektek

A Hochgasse felújítása

A meredek Hochgassén döntően üzletek és műhelyek sorakoztak. A gazdasági szerkezet szétesése következtében, melyet az evőeszközgyártás tönkremenetele okozott, csak ebben az utcában nyolc ház vált üressé, melyek egyre észrevehetőbben a szétesés képét mutatták. Problematikussá tette a helyzetet az is, hogy ezekben az épületekben túlnyomórészt rossz anyagi helyzetben élő személyek vagy családok, és inkább idősebb tulajdonosok éltek. A lakástulajdonosoknak ezért hathatós támogatást kínáltak fel, melynek során a házak felújítására segédmunkások közreműködését biztosították, utóbbiak egy munkanélküliek számára létrehozott foglalkoztatási projekt keretén belül végezték munkájukat. Néhány házat – hiányzó vásárlói érdeklődés miatt – maga a község vásárolt meg, újíttotta fel és a végén bérbe adta.

Steinbachi asztalosüzem

Tekintettel arra, hogy nem volt külső jelentkező a Hochgassén üresen álló asztalosüzem átvételére, kihasználtuk saját lehetőségeinket. Két szorgos asztalos, akik a község határon kívül végezték munkájukat, létrehoztak egy kft.-t, és megalapították a steinbachi asztalosműhelyt. Ezen vállalkozás ma már több alkalmazottat foglalkoztat, és csigalépcsőket, továbbá lakószoba-, konyha- és étteremberendezéseket gyárt, amivel piaci helyzetét sikeresen biztosította.

Sträußl Villamosművek – Az iparcsarnokok felújítása

További vállalkozóként Sträußl villamosipari mester készségét fejezte ki arra, hogy az evőeszközgyártás egykori csarnokaiban, az összeszerelő vállalat szomszédságában felépítse kapcsolószekrény-termelését és kábelkorbácsüzemét. Ő ezzel időközben a község legjelentősebb munkaadójává vált. A község törekszik arra, hogy középületei, kiállítótermei és utcái világítóberendezéseinek előállítására vonatkozó megrendeléseivel, valamint a víz- és csatornavezetékei számára szükséges szivattyúüzemek felszerelését érintő megrendeléseivel a helyi villamosművet lássa el. Ezek helyi munkahelyeket biztosítanak, és megvalósul a közelség elve.

A régi papgazdasági projekt

1990-től kezdődően az egy évtizede üresen álló és az összeomlással fenyegető épületet átfogóan felújították. Irodaépületeket alakítottak ki több szolgáltatóüzem és szervezet részére, melyek összesen kb. 20 munkatársat foglalkoztatnak. A helyiségeket kulturális rendezvények megtartására is használják. Az öreg papgazdaság helyi kulturális és szolgáltató intézménnyé fejlődött. Mivel a Steyr-Kirchdorf regionális managementnek is itt található a székhelye, az egyben a regionális fejlesztések központjává is vált. Ezen túlmenően a gazdasági részleg területén négy lakást építettek a foglalkoztatottak részére, ezáltal a munkavégzés és a lakhatás összhangba került.

Nyesedék alapú fűtésrendszer

Gazdálkodók egy csoportja összefogott, és az öreg papgazdaság gazdasági traktusában létrehozták első fűtőműüket, az ún. „steinbachi regionális fűtőrendszert”. Ennek segítségével hővel látják el a zeneiskola termeit, az irodák tereit, a lakásokat és egy aszaltgyümölcs-készítő üzemet. Időközben a szövetkezet már öt regionális fűtőrendszert üzemeltet, 1360 kW-os összteljesítménnyel, és hőt értékesít magán-, illetve közületi vásárlóknak. Egy energia- és környezetvédelmi programmal ötvözve, a fenti fűtőrendszer segítségével az annyit ostromozott klímavédelmi célkitűzés – a CO₂-kibocsátás 2010-es évre 50%-kal történő csökkentése – Steinbach an der Steyr községben minden bizonnyal határidőre megvalósulhat.

Steinbachi aszalt gyümölcs és natúrlevek

1990-ben nyolc gazdálkodó összefogott, és megalapította az „ARGE steinbachi aszalt gyümölcs” munkaközösséget. Évente 15 000 kg friss gyümölcsöt dolgoznak fel aszalt gyümölcssé, ami által 160 ha szórványgyümölcsöst biztosítanak. Hosszú távra is tervezve kifejlesztették a „Steinbach natúrlevek” projektet. Ennek keretén belül évente 300 000 kg friss gyümölcsöt dolgoznak fel gyümölcslévé. A tevékenység lehetőséget biztosít 50 gazdálkodónak arra, hogy kiegészítő jövedelemhez jussanak. A vidékre jellemző gyümölcsfaállomány a fenti tevékenységnek köszönhetően újra értéknövekedést mutat.

Steinbachi advent

1987 óta minden évben megünneplik a regionális jelentőséggel bíró steinbachi advent eseményét, mely során a teljes főtér egyfajta „adventi naptárrá” alakul. Mindennap megnyitnak a 24 művészien kialakított ablakból egyet. 400 községi polgár működik közre önkéntes alapon az adventi ének és adventi piac, valamint a „világ bölcsői” kiállítás megszervezésében, amihez több más programpontra is társul. Mintegy 20 000 ember látogat el évente ezekre a rendezvényekre. Ezt a kezdeményezést Steinbach an der Steyr Ausztria határain túl is ismertté tette, és gondoskodik is a turisztikai aktivitás pozitív fejlődéséről. A vendéglátók, a szállásadók, de még a művészeti termékeket előállító kézművesek is a látogatói körre szabják ajánlataikat, ezáltal új fejlődési potenciálokhoz jutnak. A bölcsőműzeum a világ több mint 85 országából származó 450 bölcsőnek ad otthont.

A főtér megújítása

A főtér történelmi egységét 1994-ig átfogóan felújították. Sikerült a közellátási hálózatot új-jáéleszteni, és a súlyosan leterhelt közlekedési helyzeten enyhíteni. A tér újra a községi élet központjává vált, és a hely megújulásának kristályosodási magjává alakult. A község nagy hangsúlyt fektet arra, hogy nagy látogatottságúvá tegye a teret, és biztosítsa a különböző szolgáltatók egészséges arányát. Ezáltal a főtér – köszönhetően a számos rendezvénynek – a közös ünneplés helyszínévé válhat.

A helyi ellátás biztosítása – Az élelmiszerpont, mint „életterközpont”

Egy egykori vendégházat, mely a helyi biztosító tulajdonában áll, egy élelmiszer-nagykereskedő átalakította élelmiszerüzletté. A község létrehozott egy kis fedett parkolót, ami által biztosította a vásárlók számára a parkolási lehetőséget. Üzletzárást követően a fedett parkoló közcélokra használható. Az üzletben, melyet egy egyéni vállalkozó kereskedő saját számláján üzemeltet, létrehoztak egy részleget, ahol a régió és a község termékei kaphatóak.

A vállalkozás biztosítja a helyi ellátást, munkahelyeket teremt, és gyakorlati oktatási helyet biztosít a leendő szakmunkásoknak. Az üzlet fűtéséről a már említett „steinbachi erőmű” gondoskodik.

KIRCHLINTELN

Margitta Paprotka-Kühne, diplomás biológus, a gyógynövényiskola (Schafwinkel) megalapítója.

„A fejlesztési hivatalból való visszatérésem után átvettem nagynéném Schafwinkelben található tanyai gazdaságát, és megalapítottam a verdeni gyógynövényiskolát. A hely és a térség jó kiindulást jelent mezőgazdasági vonzerejével és a már a falumegújítás keretében létrehozott létesítményeivel. Tervemet a település és a Verdenben található agrárszerkezeti hivatal nagyszerűen támogatta. Az építkezés és a gyógynövénykert kialakításának támogatásával az egész projektet sikerült megvalósítani.

A gyógynövényiskolában a számos egyszeri rendezvény mellett egyéves képzéseket is tartanak a fitoterápia területén. Ezen rendezvényeket az előadóteremben tartják meg, amely jelenleg a tanyán található.

Vendégeim élhetnek a Schafwinkelben található gasztronómiai lehetőségekkel, vagy megszállhatnak a helyi üdülőapartmanokban is.

Időközben tovább bővítettem a gyógynövénykertben található növények körét. Jelenleg több mint 150-fajta gyógynövény található itt, ezek között számos faj ritkaság. A „Különböző gabonafajták: a disznóparéjtól a csemegekukoricáig” címszóval végzett új ültetések nem csak az iskolai osztályok számára érdekesek. A gyógynövényiskola már a térségen túl is ismertté vált. A gyógynövénynapok minden nyáron több száz látogatót vonzanak Schafwinkelbe.”

NAGY-WALSER-VÖLGY

„Bioszférapark” – mi az?

A bioszféraparkok az UNESCO által megjelölt, a fenntartható élet és gazdaság szempontjából modellértékű régiók. Világszerte több mint 400 régió tartozik ehhez a nemzetközi hálózathoz. A Nagy-Walser-völgyet az UNESCO 2000. november 10-én jelölte meg a bioszférapark minőséget jelző pecsétjével. Használni a természetet, anélkül, hogy károsítanánk azt – így hangzik a bioszféraparkok jelmondata.

A Nagy-Walser-völgy régió

- 19 200 ha
- hat település: Thüringerberg, Blons, St. Gerold, Sonntag, Fontanella, Raggal
- 3500 lakos
- kb. 200 gazda
- kb. 170 000 vendégéjszaka

Kik vagyunk

A bioszférapark projektfelelőse a nagy-Walser-völgyi térségi tervezési közösség. A térségi bizottság tagjai a hat település polgármesterei, valamint az elnök. A térségi tervezési közösség ezenkívül az egyes témákkal foglalkozó bizottságokból áll. A térségi tervezési közösségnek van egy főfoglalkozású bioszférapark-menedzsere, gyakornokai és egy részmunkaidős titkárnője a bioszférapark irodájában, Thüringenbergben, aki a tevékenységek koordinálásáról gondoskodik a nagy-Walser-völgyi bioszféraparkban. Ahhoz, hogy a nagy-Walser-völgyi bioszférapark egyáltalán életben maradjon, a térség rászorul a lakosság társadalmi támogatására. A regionális projekteket a lakosság a bioszférapark hivatalával karöltve váltja valóra.

Egy régió, ami mozog – tevékenységeink

A bioszféraparknak csak akkor van értelme és csak akkor él igazán, ha a lehető legtöbb ember a völgyből aktívan dolgozik a projekteken, amelyek a jövőt élhetőbbé teszik.

- Bioszférapark információs hely létrehozása a bioszférapark témáját érintő információkkal és támogatásokkal.

A regionális koordinációs helyet Thüringerbergben 2001-ben nyitották meg.

- Turisztikai tájékoztatók

A turisztikai információs füzetekkel („Gyere, öleljük át a világot!”) megpróbáltuk bemutatni a „Nagy-Walser-völgyi bioszféra-rezervátum” koncepciója mögött rejlő ötletet a természet iránt érdeklődő vendégeknek, és igazán jó, személyhez szóló reklám- és információs médiumot létrehozni a völgyben.

- A helyi lakosok és a vendégek vásárrnap vásárolnak (Vasárnap magcsoport)¹¹
Azoknak a vendégeknek, akik a Sonntag-Stein („Vasárnap-szikla”) síparadicsomban kunyhót foglalnak, felkínálják az élelmiszer-házhozszállítás szolgáltatását. 145 euró vásárlási értéktől az élelmiszereket speciális ládába csomagolva a lefoglalt kunyhóig szállítják. A megrendelést a vendég kényelmesen, otthonról bonyolíthatja. A friss tejet, kenyeret és a többi, naponta szükséges élelmiszert a felvonó hegyi állomásáig szállítják és onnan a vendég elviheti. Ez az ötlet az „Élet, amit érdemes élni” magcsoporttól, a vasárnap is nyitva tartó ADEG-üzletláncától és a vasárnap is működő felvonóktól származik, hogy erősítsék a környékbeli élelmiszerellátást.
- A „Látószög” című folyóirat
A bioszférapark információs lapját rugalmas kiadói csapat készíti és minden második hónapban tájékoztat a bioszférapark történéseiről és a Nagy-Walser-völgy rendezvényeiről.

¹¹ Ausztriában egyébként vasárnap minden szigorúan zárva tart. (A szerk.)

- **EcoMonte**
Az „EcoMonte” a rövid neve élő projektünknek, amely 2001. október 1. és 2004. szeptember 30. között zajlott a Nagy-Walser-völgyben. Ezt az élő projektet a régió és partnerei (környezeti főosztály, a jövő kérdéseivel foglalkozó iroda) közösen koordinálták, és a völgy különböző munkacsoportjai és külső szakértők segítségével valósították meg. Az EcoMonte súlypontjai a „fenntartható turizmus és környezetkép”, valamint a „megújuló energia” témáival foglalkozó projektek voltak. EcoMonte volt a projektet végigkísérő folyóirat neve is, amely minden második hónapban a Látószöggel együtt megjelent.
- **Walseri alkotások vitrinje**
Egy helyi kézművesek által készített kiállítószekrényben a völgyben élő különböző képzőművészek alkotásait állítják ki és elsősorban a völgy három pontján árusítják. Egy brosúra bemutatja a művészeket és az egyéb lehetőségeket, mint pl. műterem-látogatásokat, tanfolyamokat elkészítési lehetőséggel.
- **Vizeskorsó és vizespohár**
Azzal a céllal, hogy a víz különleges minőségére a nagy-Walser-völgyi UNESCO-bioszféraparkban felhívják a figyelmet és érdeklődést keltsen, vizeskorsókra és vizespoharakra gravírozták a bioszférapark logóját, amelyekből a vendég friss vizet ihat az enni-valójához.
- **A „bioszférapark-kaland”**
A bioszférapark központi feladata a védelem és a fejlesztés mellett a képzés is. A „bioszférapark-kaland” mottója alatt természetközelenben tölthető heteket és napokat kínálnak hozzáértő kísérőkkel. Vendégeknek, diákoknak és helyi lakosoknak hozzák közelebb a Nagy-Walser-völgy természeti és kulturális értékeit ökopedagógiai módszerekkel.
- **Hegyi gyógytea**
Közösen kell a nagy-Walser-völgyi bioszféraparkból származó hegyi gyógyteákat értékesíteni (pl. egy nagy bécsi teaháznak, a bioszféraparkról szóló információkkal). Ezzel párhuzamosan teadélutánokat kell szervezni, amelyeken főként idős emberek a gyógyfű gyűjtésének művészetéről, keverésükről, és a gyógyfüvek gyógyhatásáról mesélnek. Vannak völgybeli fogadók, amelyek a szokványos filteres teák mellett a Nagy-Walser-völgyből származó hegyi gyógyteákat is felszolgálják: a Lari-fari Faschinában, a Hotel Post Fontanellában, a Hotel Schäfer Fontanellában, a Hotel Walserhof és a Hotel Faschina Faschinában.
- **A nagy-Walser-völgyi bioszférapark partnerüzemei a gasztronómiai üzemekkel együtt olyan kritériumokat dolgoztak ki a bioszféra park előírásainak megfelelően, amelyeket az üzemekben be kell tartani és meg kell valósítani. Ezek a kötelező kritériumok és egyes javaslatok a szabadon választott előírásokhoz is fel vannak sorolva egy brosúrában, amely hozzáférhető a bioszférapark irodájában, a három turisztikai irodában és a partnerüzemekben. Valamennyi partnerüzem kapott egy üvegből készült emlékplakettet, amely kívül is felhívja a figyelmet a kitüntetett üzemre.**
- **Energetikai tanácsadási pontok**
2002 szeptemberétől a Nagy-Walser-völgyben saját energetikai tanácsadópont működik, amelynél a völgy lakói megújuló energiahordozókkal történő energiatakarékos építéssel, fűtéssel kapcsolatban támogatást kaphatnak. A Nagy-Walser-völgy hat települése azt szeretné, hogy az építkezési szándékot kötelező energetikai tanácsadás kísérje, hogy az energetikai szempontból hatékony régió kihívásainak valóban megfeleljenek.

- Nikolaus Walter képeskönyve
Az ismert vorarlbergi fényképész, Nikolaus Walter fényképes dokumentációt készített a Nagy-Walser-völgyről. Fényképezőgépes kirándulásait a Nagy-Walser-völgyben 1976-ban kezdte, érdeklődése ez iránt a régió és az itteni emberek iránt mindmáig töretlen – benyomásait fekete-fehér fényképes dokumentáció rögzíti.
- A nagy-Walser-völgyi építési igazgatás
2003. május 1-jén a Nagy-Walser-völgy hat településének közös építési hivatala Raggalban kezdte meg működését. Ezáltal Vorarlbergben első alkalommal rögzítettek települési rendeletben olyan együttműködést, ami már régóta előre látható volt. Ennek az igazgatási közösségnek a célja egyrészt a polgármester és a helyi polgármesteri hivatalok tehermentesítése az építésjogi eljárásoktól, valamint a hatékonyság és a jogi minőség javítása. Másrészt az építkezni szándékozók és építést hirdetőik tanácsadását jogi, energetikai és egyéb építéstechnikai és kivitelezési kérdésekben a tartomány hivatalaival és más intézményekkel együttműködve kellene intenzívebbé tenni.

UMMENDORF

Különlegességek

- Az 1000 ummendorfi lakos a helyi egyesületekben 2000 tagot jelent.
- Az egyesületek hálózatszerűen tevékenykednek a szociális, kulturális és sportéletben.
- Az odatelepülők Ummendorfban sokkal hamarabb otthon érzik magukat, mint máshol.
- Az átlagnál jóval több polgár tartozik az evangélikus egyház kötelékeibe.
- A települést körülvevő mezőség nyolcada táj- vagy természetvédelem alatt áll.
- A település központjában található várban, amely korábban hatósági székhely és porosz kincstári tulajdon volt, ma a Börde Múzeum kap helyet, és a Magdeburgi-síkság regionális múzeuma. Egyedülálló látnivaló a muzeális értékű botanikus és a mintegy 400 kultúrfajt számláló mintakert.

Mezőgazdaság, kultúrtáj és környezet

- Gyümölcsfeldolgozása musttá és borrá
- Új mezőgazdasági üzemek betelepítése
- Ökológiai gazdálkodású kecsketelep kb. 90 kecskével, a lakosság ellátása kecskesajttal és egyéb tejtermékekkel
- Mezőgazdasági termelőüzem, tejelőállítás
- Korábbi kert átalakítása szórványgyümölcsös mezővé és gyapjú célú juhtartás
- Az ummendorfi polgári fórum és a vadásztársaság faültetési akciója 1990 óta kb. 3000 lombos fát jelent
- Sövények és bokros csoportok területének kialakítása
- Tájtervezés
- Favédelmi rend
- Területfelhasználási terv

